

UNITÁRIUS ÉLET

Kéthavonta megjelenő folyóirat · 2007. június · 61. évfolyam 3. szám

PÜNKÖSD

A tartalomból:

Íme, újjáteremtek mindent (Pünkösdi áhítat) · Anyák napjára
Ebek harmincadján egy Kriza-(köz)irat? · William Howard Taft
A kik előttünk jártak · Egyházközségeink életéből · Könyvhét

Tisztelt Olvasóink!

Ezzel a szokványos mondattal szólította meg előző számunkban Balázi László füzesgyarmati lelkes, főjegyző úr az Unitárius Élet megbízott szerkesztősege nevében Önt, Tisztelt Olvasó(nk). Írásában – ki tudja hányadszor – most Ő tett ígéretet arra, hogy ha már szerinte küllemében sikerült, tartalmában is igyekszik majd megújulni a magyarországi unitáriusok immár 61. évfolyamát taposó periodikuma.

Jól és jó szándékkal tette fentieket, a maga és egy tágabb körben formálódó szerkesztői közösség nevében. A kérdés csak az: Hogyan, miként?

Nem tudom, Ön hogy van ezzel, de én lapot, folyóiratot, pl. érdeklődési körömbé tartozó tartalmáért, információgazdagságáért, színvonalasságáért veszek. Fontos nekem, hogy objektív legyen. Téma-választásaiban örömet leljem s jó tollú, művelt (újság)írók, gondolkodó elmék cikkeiből jussak lehetőleg friss hírekhez, közhasznú (esetünkben hit-építő, lélekmelengető, eligazodási pontokat, útjelzőket kicövekelő, életvezetési modellt, -tanácsot nyújtó, unitárius-keresztény) ismeretekhez. Ennek elérése nem egyszerű. Ráadásul, konzervatív módon, ahhoz is ragaszkodom, hogy amiről olvasni szeretek, az a sajtótermékben mindig ugyanott legyen. Biztonságosan lapozhassak, tájékozódhassak a rovatok között. Azonnal megtaláljam kedvenceimet, rátaláljak az (újság)íróra, akinek írását minden számban keresem és elolvasom, s ha nem találom, morgolódva hiányolom. Fontos az is, hogy a feliralcím, laptükör, betűtípus közel álljon hozzám. (Milyen lenne, pl. a Magyar Nemzet címfelirata akármilyen betűkkel. Annak éppen úgy kell kinéznie, csak úgy fogadható el, izlésemnek az felel meg, ahogyan Pethő Sándor megálmodta; Petőfi: Nemzeti dal c. verse és a 12 pont 1848-as nyomtatványának betűivel.)

Nem szeretem azt sem, ha a könyvesboltot, ahová időről időre betérek, átrendezik. Ellenben szeretem, ha otthonos biztonsággal találok meg kedvenceimet (írókat, tudományterületeket) ott, ahol megszoktam böngészésük lehetőségét. Nem szeretek elbizonytalanodni sehol, jobbra-balra forgolódni, eligazításért, jó tanácsért esedezni ahhoz, hogy véletlenül ráleljek össze-vissza zagyvált könyvek között az engem érdeklőre – csak azért, hogy a kereskedő,

többletvásárlás reményében, fölöslegesen végig bogarásztatgathassa velem teljes készletét. Ezt szív-ből utálok. Ettől méregbe gurulok. Nem szeretek bevásárlóközpontokban ténferegni, keresve kutatva az árut, amit vásárolni akarok, és korábban már tudtam, melyik polcon található meg. Ilyenkor azért se vásárolok semmi mást, mint ami eredetileg szándékomban állt. Nem szeretem, ha az orromnál fogva vezetnek agresszív marketing szakemberek.

Nos, ezért és más okok miatt az Unitárius Élet tartalmi megújulásának, megújításának folyamatát a magam részéről csak fontolva haladva képzelhetem el, s változásokat azonnal nem ígérhetek. De a megújulás ettől még elkerülhetetlen. Nem jó, ha az Unitárius Élet a hierarchikus, mindenkor egyházi intézményrendszer felszínén zajló eseményeit úgy jeleníti meg, mintha az maga a hitélet lenne. S a templomi istentisztelettel, sátoros ünnepi stb. szertartásokkal, néhány statisztikai adattal, száraz beszámolóval és egy-egy elhangzott prédikáció közreadásával mindjárt rendben is lenne minden az egyház tájékán. Az átlag unitárius – hitem szerint – többet vár ennél. Szóljanak az ő gondjairól is írások, ápolják az ő lelkét is hozzáértően, táplálják benne a reményt, ha éppen kétségek között él vagy próbára tette az élet stb. Ne csak a látszat diadalmenetelések fóruma legyen a szépkorú lap. Időről időre pedig problémáinkat tárgyalja meg. Ápolja, építse, őrizze bennünk a hitet. Szálljon sikra érdekeink érvényesítéséért. Nyújtsunk egymásnak segítő kezet, amelyek képesek átérni, -nyúlni minden határokon. Jobb híján legalább léleklében álljunk egymásért csatasorba. Hogy erősödjék általa hitéletünk s ne féljünk kimondani azt, ami mindannyiunkat bánt.

A felsoroltak csak példák arra nézve, hogy kereszteszédésekhez érve, hány felé vezethet tovább járható út. Keressük az irányokat és ki-kitalálja meg a lehetőségek között a szívéhez legközelebb állót. Mások mellett ebben reménykedik és szándékozik a jövőben segítségére lenni Önnek – Kedves Olvasó(nk) – az Unitárius Élet.

Legyen barátunk, munkatársunk, olvasónk, tartson velünk, segítsen nekünk, segítsen minket terveink megvalósításában.

Szeretettel gondol (minden unitáriusok és szimpatizánsok között) éppen Önre a (formálódó) Szerkesztőség.

Kálnoki Kis Tamás

UNITÁRIUS ÉLET • A MAGYARORSZÁGI UNITÁRIUS EGYHÁZ LAPJA

Megbízott szerkesztők:

Balázi László, Kelemen Miklós, Léta Sándor

Szerkesztőség címe:

1055 Budapest,

Nagy Ignác utca 2-4.

Telefon/fax: 311-2801

Internet: <http://unitarius.lap.hu>

Terjeszti a

Magyarországi Unitárius Egyház.

Megjelenik kéthavonta.

Felelős kiadó:

Magyarországi Unitárius

Egyház

Index: 25 842

Nyomdai munkák:

Opticult Bt.

ETO-Print Nyomdaipari Kft.

HU ISSN 0133-1 cv 272

Előfizethető:

A lelkesízi hivatalokban (Budapesten és vidéken), vagy befizetési csekken.

Bankszámlaszám:

11713005-20011631

Egyes szám ára: 400 Ft

Évi előfizetési díj: 2400 Ft

A Magyarországi Unitárius

Egyház internetcíme:

www.unitarius.hu

<http://unitarius.lap.hu>

Következő lapzárta:

2007. augusztus 25.

„ÍME, ÚJJÁTEREMTEK MINDENT”

(JEL 21,5)

Kászoni József

Isten **teremtő kedvét és gondolatát** egyszerűbben és tömörebben megfogalmazni, mint ahogy az a Jelenések könyvében textusunk teszi, szinte lehetetlen. És ez a teremtő kedv és gondolat, **mivel örök**, természetesen pünkösdkor is, pünkösdre vonatkozóan is érvényes.

Minden pünkösdkor újra és újra nyilvánvalóvá váló célja Istennek **a természettel és az emberrel** kapcsolatban a folyamatos, a szüntelen **megújulás, megújítás** vagy, ahogy textusunk mondja: *újjáteremtés*. Ahol, és amikor ez nyilvánvalóvá lesz, ott és akkor csodálatos dolgok történnek mindazokkal, akik ennek részeivé válnak, akik ezt megélik, megtapasztalják.

Csodálatos dolgok történhetnek velünk is, ha kellő érzékenységgel figyeljük az újjáteremtés folyamatát és annak apró eredményeit, amelyek végül elvezetnek, el kell vezessenek az ószövetség jeles prófétája, Jóél látomásához:

„Azután kiöntöm lelkemet minden emberre,

Fiaitok és lányaitok prófétálni fognak,
Véneitek álmokat álmodnak,
Ifjaitok látomásokat látnak.

Még a szolgálókra és a szolgálókra is kiöntöm lelkemet abban az időben.

Csodálatos jeleket mutatok az égen és a földön:

Vért, tüzet és füstoszlopokat...

De megmenekül mindenki, aki segítségül hívja az Úr nevét.

Mert a Sion hegyén és Jeruzsálemben lesz a menedék az Úr ígérete szerint,

És azok menekülnek meg, akiket elhív az Úr.”

(Joel 2, 28–29, 32)

Ez az új Jeruzsálem, sőt az új világ, a Jelenések írójának látomásában is feltűnik:

„És láttam az új eget és az új földet...
És a szent várost, az új Jeruzsálemet is láttam,

Amint alászáll a mennyből az Istentől,
Felkészítve, mint egy menyasszony,
aki férje számára van felékesítve.”

(Jel 21, 1–2)

Az idézett bibliai igékkel összhangban érzem és gondolom, mondom és vallom, hogy pünkösöd nem csupán a lélek diadalának és kitöltésének ünnepe, ahogy azt az unitárius ká-

ténk is tanítja, hanem a *megváltás* ünnepe is. A megváltás szó értelmezésem szerint azt jelenti, hogy **Isten új kezdettel ajándékozza meg az emberiséget**. Ez sem egyszeri aktus, mint ahogy az újjáteremtés sem, hanem időről időre megismétlődik, amikor erre szükség van:

- amikor az ember bűneibe roskad,
- amikor kiborul magából, mert nem tud leborulni,
- amikor elidegenedik Istentől, felebarátjától, saját magától,
- amikor már-már úgy érzi, hogy nincs tovább, ez a vég.

Akkor Isten kezébe veszi a véget, és új kezdeté teszi azt.

Az ember – gyarlósága, sokféle rosszra hajlamos volta miatt – megszegi a szövetséget, Isten azonban újra és újra szövetséget köt Noéval, Ábrahámmal, Izsákkal, Izraellel. Minden ilyen *újabb szövetség egy új kezdet*. Hitünk szerint új és örök szövetséget köt Isten a *Jézus-követőkkel* is, és ezt Jézus *„feltámadásának”* a jelével pecsételi meg. Mert mi a *„feltámadás”*, ha nem egy *új élet kezdete*? Isten és ember egy *új szövetsége*, egy *új időszak* kiindulópontja, bizonyos értelemben egy *új világteremtés*. Ha a világ fogalmán, pl. nem csak a természetet értjük, hanem **a világ teljességét** az emberi tudattal együtt, akkor világossá válik előttünk, hogy ebben az *új világteremtésben* nem a hegyek, a tengerek, a fák, a növények, az állatok újulnak meg, hanem az ember, de az ember sem testi mivoltában, hanem lélekben.

Jézus tanítása kezdettől fogva az újra irányult, az új fogalma központi helyet kapott benne. Kapernaumi fellépésekor, az öt hallgatók tömegének az volt a benyomása, hogy valami egészen új kezdődött:

„Álmétkodtak a tanításán, mert úgy tanította őket, mint akinek hatalma van, nem pedig úgy, mint az írástudók.”

(Mk 1, 22)

Jegyzi meg Márk evangélista, megörökítve a Mester ama kijelentését is, hogy csupán az tarthat őhozzá, aki rászánja magát a gyökeres megújulásra.

„Senki nem varr foltot új posztóból, a régi ruhára, mert a toldás kitépne belőle, az új a régiből,
És még csúnyább szakadás támadna.

*És senki nem tölt új bort régi tömlőbe,
Mert szétrepeszténé a bor a tömlőt,
S oda lenne a bor is, a tömlő is,
Hanem új bor, új tömlőbe való.”*
(Mk 2, 21–22)

E mondásnak mai, hozzánk szóló üzenete az, hogy a kereszténységet, mint **hit és életelvet**, nem lehet rávarrni a régi ember öltözékére. A kereszténység nem lehet *felfélcélhető folt* a régi ruhán, amellyel valamilyen hiányt igyekszünk eltüntetni, nem lehet *kokárda* sem, amelyet alkalmilag tűzünk ki ruhánkra, teljes öltözetnek kell lennie, amelyben a világ elé lépünk, és amely egygé válik egész lényünkkel.

*„Új parancsolatot adok nektek,
hogy szeressétek egymást”*
(Jn 13, 34)

Mondja Jézus egy másik helyen és ezt a gondolatot, folytatja Pál is, ennek a lényegét ragadja meg, amikor azt mondja az Efézusi gyülekezetnek:

*„Vessétek le a régi élet szerint való embert,
Aki csalárd és gonosz kívánságok miatt
megromlott,
Újuljatok meg lelketekben és elmétekben,
Öltsétek fel az új embert,
Aki Isten tetszése szerint valóságos
igazságban, és szentségben teremtett.”*
(Efez 4, 22–24)

Az új élet élése, az új ember megvalósítása magunkban folyamatos feladat számunkra is. A keresztény ember életének **dialektikája** az, hogy kereszténysége révén ő maga ténylegesen *új ember* ugyan, de ettől függetlenül, naponta *meg kell újulnia*, mert Isten megajándékozta ennek a lehetőségével, és köteletségévé tette ezt.

A kereszténység **tartalmi** lényege a *szere- tet*, **strukturális** lényege pedig az *állandó megújulás*. Ez a megújulni és megújítani akarás, ez az örök alkotni vágyás, ez az isteni eredetű vállalkozói kedv, kezdeményező erő – és ezt elutasítani, ez elől elzárkózni, ez elől kitérni, ezt a lehetőséget elmulasztani: **bűn**. Képletesen szólva, *halálos bűn*, mint a gyilkosság, mert hiszen az is: a bennünk életre kelhető, a bennünk fel-támadható új ember megölése.

Áldott emlékű professzorom, Erdő János, a rendszeres teológia oktatásának keretében nem győzte eleget hangsúlyozni, hogy az igazi kereszténységtől semmi nem lehet idegenebb, mint a múltba tekintő megtorpanás, tétovázás, visszafordulás. Maga a teremtett világ is folyto-nos mozgás és alakulás, amelyre, az állandóra való berendezkedés nem jó, még akkor sem, ha pillanatnyilag az tűnik kényelmesnek. Sőt éppen a kényelmes az, ami veszélyes. „Ha ben-

nünk csak kényelem van és a kényelem utáni vágy, az alattomos dolog, amely vendégként lép be életünkbe, és ott előbb gazdává, majd kényúr-ra válik” – írja Kahlil Gibran indiai származású angol vallásfilozófus. Mi tehát a teendő? Érzésem és meggyőződésem szerint az, hogy bizonyos értelemben lelki nomádokká kell lennünk, mindig készeknek a továbbköltözésre, az új tájon való megtelepedésre. Természetesen a szilárd értékek, az örök igazságok megőrzésével, mint ahogy nomád őseink is mindig magukkal vitték tovább a megtalált és megőrzött kincseiket:

*„A rókáknak barlangjuk van,
és az égi madaraknak fészük,
de az ember fiának nincs hova fejét
lehajtania.”*
(Mt 8, 20; Luk 9, 58)

Mondta Jézus talán kissé panaszosan, de büszke öntudattal.

A kereszténység: élet. És az élet: szüntelen megújulás.

*„Hadd temessék el a halottak
a halottaikat,
Te pedig menj el és hirdesd az
Isten országát.”*
(Mt 8, 22; Luk 9, 60)

Mondta Jézus, majd így folytatta:

*„Aki az eke szarvára teszi a kezét
és hátratekint, nem alkalmas
Isten országára.”*
(Luk 9, 62)

Pál, aki az apostolok közül a legjobban értette Jézust, ezt írja a filippibelieknek:

*„Ami mögöttem van, ezt elfelejtve,
ami pedig előttem van, annak nekifeszülve fu-
tok egyenesen a cél felé.”*
(Filip 3, 14)

Pünkösöd van testvéreim, ami hajdan az apostolok számára jelentette egy új élet, egy új korszak kezdetét, és ami ma számunkra az örök megújulást jelenti. A megújuláshoz pedig új szívre van szükségünk, hogy új emberek lehessünk egy új világban. Legyünk méltók az alkalomhoz, az ünnephez és ahhoz, aki egykoron így szólt az ő népéhez, a jelenések látnoka által, és ma is így szól hozzánk: „Íme újjáteremték min-dent.”

Ámen.

(A bibliai idézetek az alábbi szövegkiadásból va-lók: Biblia. Istennek az Ószövetségben és Újszövet-ségben adott kijelentése. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya. Budapest, 1991)

Anyák napjára

Az utolsó szál virág...

15 éve volt. Két gyermekem, két fiúnk, családkunk büszkeségei hozták május első vasárnapján a szeretet virágait Anyák Napján. Meghitt percek, talán fényképfelvételek, mert a kisebbik, Lala a nagy megmérettetés, érettségi előtt állt. A nagyobbik már túl volt ezen. Arról szólt a meghitt családi beszélgetés, hogy hogyan tovább a kisebbik jövője. A rendszerváltás zűrzavaros idején jött valamiféle székely pap a településre. Lala járt hozzá felkészülni a jobb eredmény elérése érdekében. Megvettem minden anyagot, könyvet, hogy haladhassanak. Ez a pap szép jövőt jósolt tehetséges gyermekemnek. Lala is új világról, nekünk eddig soha meg nem adott lehetőségekről álmódott, amikor a boldog világot nem a felülről jövő diktálás jelenti, hanem az önmagunk által álmódott álmok, tervek, célok megvalósítása, eredményei...

A feszültséggel teli időszak lazításra készítette a fiatalokat, a megmérettetésre állókat, a mindennapi élet féktelen zajlását átélőket egyaránt... Aztán május 16-án, délután 4 óra 10 perckor véget értek számomra az igazi májusi Anyák Napják. Síríg tartó gyászomat azóta gyönyörű családdá terebélyesedett szereteteim sem tudják feledtetni, ha nagymértékben enyhítik is azt, mert „Végsőt mosolyga orcád, s a halál / Leszedte róla szép rózsáidat. / Nem csak magad menél, elvitted a / Szülék vidámságát, elvitted a / Legszebb remények gazdag bimbaját”...

„Oh, majd ha csendes tiszta éjeken / Föltűnnek a dicső csillagzatok, / Eljössz-e áldást hozni kedveseidre? / Eljössz-e álmaikhoz éjfelenként, / Hogy ég nyugalmát terjeszd rájok is? / Oh, jöjj, ölelgesd ... testvéridet... / S amely napok tetőled elmaradtak, / Add a szüléknek vissza. Ők együtt / Éljk le megszakasztott éltedet, / És míg porodra hintenek virágot, / Lebegj te őrző angyalként fölöttük.” (Vörösmarty Mihály)

Aztán jött az a székely pap egy lelket simogató elképzeléssel, hogy örökítsük meg az elvesztett gyermek emlékét egy alapítvány létrehozásával. Melyik édesanya nem akarná, hogy gyermeke örökké éljen? Lala is üzenhette a végtelenségből átsírt, át nem aludt éjszakáidon: „Mondád, anyám, hogy álmainkat / Éjente festi égi kéz; / Az álmok ablak, melyen által / Lelkünk szeme jövőbe néz. / Anyám, álmodtam én is egyet, / ...Szárnyaim nővének, s átröpültem / A levegőt, a végtelent...Anyám, az álmok nem hazudnak; / Takarjon bár a szemfödél; / Dicső nevé... fiadnak, / Anyám, soká, örökkön él.” (Petőfi Sándor)

15 éve él a „Zs. NAGY LAJOS HUNOR EMLÉKALAPÍTVÁNY” névadójaként a felejtetetlen gyermek. Évente 25–30 fiatal jutalmazunk meg augusztusban, a Lajos névnaphoz legközelebb eső vasárnapon, a Jótevők Napján, egyedül a mi gyülekezetünkben a Magyarországi Unitárius Egyházban, felekezetre, világnézetre való tekintet nélkül a középiskolai, főiskolai, egyetemi tanulmányaik végzésének megsegítésére...

... Az utolsó szál virág helyett Lala sírjára minden esztendő Lajos napja környékén új virágok kerülnek. Nem olyanok, mint, amit az elvesztett gyermek adott az utolsó Anyák Napján, de virágok, az együttérzés, a fájdalomenyhítés, a gyászszólatás őszintén elhelyezett jelképei.

„Várod... még mindig várod – szól az a székely pap Hozzád Reményik Sándor szavaival – *Én nem mondhatom Neked, hogy ne várd, / Várni fogod, amíg élsz mindörökké. / ...Tizenöt év...*

Mi az: tizenöt év? / Egy óra sok, / S az örökkévalóság is kevés / Egy anyának, ki várja a fiát. / A könnyeidet ki számlálta meg? / Ki jegyezte fel sóhajtasodat? / Szerelmed pergő ima-szemeit? / Minden olvasó-szem csak ennyi volt: / Hozd vissza, hozd vissza, hozd vissza... / Ki kútatgatta rebbenő reményed / Fogó s növő holdváltózsait? / Ki látta: hányszor volt fekete újhold? / Csak beteljesült holdvilág soha. / Tizenöt év... / S én mégsem mondhatom Neked: ne várd. / Úgyis várod, amíg élsz, mindörökké... / Én nem mondhatom ma sem, hogy ne várd. / ENGEM IS ÍGY VÁRT VOLNA AZ ANYÁM.”

Hittanóráinkon, gyermek-istentiszteleteinken, szeretetvendégségeinken, Anyák Napján, Karácsonyesten három eleven, élénk eszű fiú jelenik meg egy ideje. A Lala elvesztését okozó autóbalesetet túlélő testvér, ifjabb Sándor gyermekei ők: legifjabb Sándor és az ikrek, Gergő és Bence. Ők is az utolsó szál virág helyett jöttek. Milyen megható, amikor Anyák napján, verseik elmondása után sietnek virágaikkal Feléd is, édesanyjuk, másik nagyjuk és más szeretteik mellett. Ők nem Ő, de éppen olyan szeretetre méltók, drágák, és Te is látod Őt Bennük.

Még jön sok május, még jön sok Anyák Napja, sok szomorú évforduló minden május 16-án, délután 4 óra 10 perckor, az utolsó szál virág mindig hiányozni fog, de Ő itt lesz velünk.

(B. L. – az a székely pap)

EBEK HARMINCADJÁN EGY

KÁLNOKI KIS TAMÁS

KRIZA-(KÖZ)IRAT?

A könyveknek megvan a maguk sorsa – tartja az ismert (köz)mondás. Nos, az iratoknak nemkülönben. Az alábbi írás éppen erről szól. Évekkel ezelőtt az egyik budapesti antikvárium aukciós katalógusában megjelent egy Kriza-irat hasonmása (fakszimiléje), ingerkedés, „étvágygerjesztés,” no és természetesen a búsás haszon reményében hirdetve, hogy a Dávid Ferenc óta talán mindmáig legismertebb erdélyi unitárius püspök (a Vadrózsák összegyűjtése miatt; ám a szeretett, a szív teológiájának képviselétéért ugyanolyan joggal illethné meg őt közismertség) eredeti, saját kezével írt (autográf) levele rövidesen kalapács alá kerül, s jó pénzért megvásárolható lesz. Az eset – mármint, hogy antikvárium iratokat árverez – mondhatnánk szokványos ügy. Ha azonban alaposabban megfontoljuk az esetet, mégis érdemes néhány gondolat erejéig eltöprengenünk afelett, hogy egy-egy levéltár, irat, magánlevél hogyan kerül(t) ebek harmincadjára, más értékeinkhez, tárgyi emlékeinkhez, műtárgyainkhoz, antikvitásainkhoz hasonlóan, árverések alkalmával tűntek el éppen onnan, ahol rendeltetészerű helyük lenne, ahol kereshetők, fellelhetők lennének a könyvtárakat, levéltárakat, múzeumokat búvárló kutatók által. Szerencsés esetben vásárol(hat)ták csak meg felsoroltakat közgyűjtemények.

Az iratpusztulások, -prédálások, s a velük és kezelésükkel, őrzésükkel kapcsolatos gondatlanság szemléltetésére álljon itt néhány példa, amelyek felemlegetése már csak azért sem felesleges, mert hazánk, nemzetünk (vagy szűkebb pátriánk, pl. Erdély) történelmével összefüggésben világítanak rá nem szükségszerűen bekövetkező iratpusztulások, -pusztítások históriáira.

Bizonyára sokak előtt ismeretes, hogy a középkori Magyarország 1526-os mohácsi katasztrófáját követően úgy zilálódott szét a királyi levéltár, hogy azóta sem tudták kiváló középkoraszaink megnyugtató módon rekonstruálni pusztulásának stációit, széthullásának hiteles történetét. Ezzel szemben vannak többé-kevésbé megalapozott hipotézisek arra vonatkozóan, hogy miként veszett valamennyi a Dunába, a királyi udvart menekítő gályák egyikének elsüllyesztése miatt; jutott Habsburg Mária királyné (a Csele-patakba fulladt II. Lajos király felesége) révén Németalföldön át a spanyol

Habsburgok birtokába; egyes, közvetetten hiteles híradások szerint maradt (részben vagy egészen) török kézen, legalább is 1686-ig Budán stb.

Amennyi variáció, annyi lehetséges (rész)igazság, amelyeknek egymás mellé rakogatása sem elégséges ahhoz, hogy segítségével a történetíró úgy formálhassa kerekké az eseményeket, ahogyan a múzeumi restaurátor a régész által feltárt cseréptöredékekből életre kelti az egykori korsót.

A szóban forgó levéltár nagyságának megbecslése sem könnyebb az előzőnél, jóllehet azt bizonyosan tudjuk, hogy III. Béla király (1172–1196) ismeretes rendelkezése óta, ha nem is lett kötelező minden fórumon leírni a leírhatót, de ajánlatos, célszerű egyre inkább. Ehhez tudni kell, hogy nevezett uralkodó Bizáncban nevelkedett, s műveltségével messze kimagaslott kortársai sorából (nem csak termetét illetően). Tisztán látta, hogy az ország kormányozhatósága múlik az állami bürokrácia kiépítésén, szakszerű működtetésén, amelyet mi sem bizonyít jobban, minthogy egy hétköznapi esemény kapcsán mondta ki, rendelte el a király előtt tárgyalt magánjogi ügyletek írásba foglalását 1181-ben Froa úrnő részére kiadott oklevelében. S jegyezzük meg: III. Béla uralkodása előtt királyi levéltár úgy lehet nem is létezett.

A bizánci császári címet csaknem elnyert, utóbb itthon méltán trónra került magyar király tevékenykedése számunkra abban a civilizációs légkörben öltött testet egykor, amelynek forrása, szellemi atyja a király, Béla maga volt. Uralkodása alatt vált kor- és szakszerűvé az államélet, a kancelláriai gyakorlat, a közigazgatás, az igazságügy és a hadszervezet. Az Arpád-kor legjelentősebb pénzügyi reformja is az ő nevéhez fűződik. III. Béla király és felesége, antiochiai Chatillon Anna földi maradványai előtt csakis illő tisztelettel hajthat fejet (a budavári Mátyás templomban) minden jó érzésű magyar. A daliás király szobrász-antropológus által életre keltett arcvonásain pontosan tükröződnek a cselekedeteiből is visszakövetkeztethető személyiségjegyek. A képet szemlélő egy intelligens, markáns arcú férfi nyílt tekintetével néz(het) szembe.

Nem köztudott az sem (egyházunk tagságának többsége sem tájékozott ebben a kérdés-

ben), hogy mi lett a sorsa Dávid Ferenc írásos/szellemi hagyatékának. S ha már említést teszünk erről, tegyük hozzá, hogy jellemző módon sírhelye sem ismeretes. (Jakab Elek szerint „Az őt e bús szállásra [Déva várába] befogadó István tiszt[ta]rtó vitette ki s tétette örök nyugalomra, a városon kívül egy messzi ellátszó római kő mellett.”) Arra – képletesen szólva – legalább akkora sziklatömböt gördítettek ellenfelei, mint egykor Jézuséra az őt keresztre feszítetők, bár Dávid Ferenc bizonyára tiltakozna az összehasonlítás miatt. Tény azonban, hogy nyughelyének hollétét nem őrizte meg az emlékezet. Pedig veje, Trauzner Lukács, akiről az alábbiakban szó lesz, bizonyára pontosan tudta még. Ha csak nem az történt, ami azért előfordulhatott, hogy titokban temették el, vetették meggyötört testét valamilyen gyorsan (el)emészthető gödörbe, miként a későbbi századok folyamán számtalanszor megtették ezt a barbárságot holtukban is veszélyesnek tartott emberek holttetemeivel ellenfeleik. Kelemen Lajos, néhai főgondnokunk, az Erdélyi Múzeum-Egyesület legendás hírvéltárosa szerint a 16. század utolsó és a 17. század első felében az egyház és Kolozsvár város gazdálkodása (vagyona és ügykezelése) nem különült el egymástól: „A főtéri Nagytemplomra, a plébániaházra és az óvári iskola épületére tett kiadások, vagy a harangok jövedelme a kolozsvári számadáskönyvekben található meg. Itt számolják el az egyházi alkalmazottak fizetését is. (Kelemen Lajos: Mi történhetett Dávid Ferenc levelezésével és irataival? = Unitárius Jövendő. (Brassó) 1939. dec. 41–43.)

1629 után azonban már csak az egyházközség vezetett számadáskönyve(ke)t a hitélettel összefüggő gazdálkodásáról, a város nem. Teljes határozottsággal állítható tehát, hogy Dávid Ferenc tevékenységének idején a városi világi és egyházi tényezők ügy- és vagyonközössége éppen fennállt.

Ezzel szemben a szellemi, teológiai stb. ügyek intézése a papok dolga volt. Mi sem természetesebb tehát, hogy az ő (magán)tulajdonukat képezte levelezésük, csakúgy, mint dolgozataiknak, értekezéseiknek kéziratjai. Rendszeresen lakásukban, szállásukon őrizték ezeket. Nincsen adat arra, hogy Dávid Ferenc levelezése vagy irodalmi munkálkodásának bármely produktuma valaha is a város levéltárába került volna. Könyvei sem lelhetők fel ott, ahol kereshetők lennének, az Unitárius Egyház vagy a kolozsvári Római Katolikus Plébánia könyvtáraiban.

Mindezekből Kelemen Lajos logikusan arra következtetett, hogy a városnál és a szóban forgó egyházközségeknél nem lehettek Dávid Ferenc-dokumentumok és arra sem talált bizonyí-

tékot, hogy a reformátor iratait – elfogatásakor – a fejedelem lefoglaltatta volna.

Tény azonban, hogy az elkövetkező viharos évszázadok alatt Erdély (köz)levéltárai különböző okokból kifolyólag olyan mértékű károsodásokat szenvedtek el, amelyek után már nem csodálkozhatunk azon sem, hogy egyes iratok vagy levéltárak végérvényesen elenyésztek.

Báthory Zsigmond, pl. 1594-es kolozsvári vérengzések az őt kompromittáló leveleket elégettette. Ismert, hogy a II. Rákóczy György ellen 1658-ban Erdélybe özönlő tatár hadak olyan pusztítást végeztek a fejedelmi székhelyen, hogy a Gyulafehérvártól Vajasd felé vezető mező szemtanúk szerint tele volt a széthordott, elszórt levelekkel. A levéltáros is rabságra jutott. Így nem meglepő, hogy a leveleknek és iratoknak mindössze csak egy része, töredéke kerülhetett vissza eredeti őrzési helyére.

Mindenkor gyanúba keverednek azonban a jezsuiták, ha Dávid Ferenc és követői életének eseményei képezik vizsgálat tárgyát. Mert tudvalevően nem szívelték az antitrinitáriusokat. Bőséges mennyiségű forrás tanúsítja ezt. Kolozsvár nevezett történész-levéltárosa azonban mégis a mendemondák körébe utalja e kézenfekvő felvetést. Leginkább azért, mert Dávid Ferenc elfogatása idején csak mutatóban vendégeskedett közülük néhány a gyulafehérvári fejedelmi udvarban.

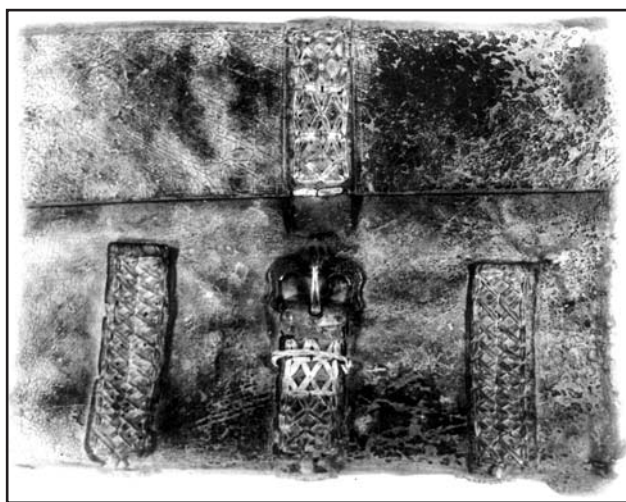
Ezzel szemben határozottan állítja, hogy Dávid Ferenc iratai és levelezése családjánál, közelebbről vejénél, Trauzner Lukács kolozsvári jegyzőnél maradtak. Ő – apósa életében – a radikális reformátor hí követője volt, elfogatása után védője lett, szószólójaként állt mellette. De később, amikor Dávid már régen, majd negyed százada nem élt és Kolozsvár meghódolt Bastának (aki a jezsuiták kiűzetését és az őket ért atrocitásokat kegyetlenül megtorolta), Trauzner a vérpad helyett az életben tartó, utóbb karriert hozó katolizálást választotta (szemben Tótházy Mihály városbíróval). Trauzner Lukácsot ebben a helyzetben már semmi nem ösztönözte apósa hagyatékának megőrzésére. Jó esetben hallgatott a kellemetlenné vált rokon és az utána rámaradt dokumentumok hol és mibenléte felől (ehhez fűződött érdeke akkor). Utódai számára pedig – úgylehet – közömbössé vált felmenőjük emléke, ha nem szégyenkeztek amiatt, hogy leszármazottai egy híres-hírhedt eretneknek. Hadrév, ahol a Trauznerek huzamos ideig éltek, házasság(ok) révén a Dióváraljai Miksa és a Cselelitzki Szilvásy család(ok)ra szállt. Utóbbiak kúriáját 1894/1895-ben tűzvész pusztította el. Odaveszett a levéltár. Amennyiben Dávid Ferenc levelei vagy közülük néhány előbb a Trauznereknél (az egy időben divatozó ügyvédi levéltár-rendezések, azaz a birtok/jogbiztosító

iratok kiválogatása ellenére) mégis megmaradtak volna, Hadréven sorsukat úgysem kerülhették volna el.

Unitárius egyházunk, hitünk néhány figyelemre méltó dokumentumát is (meg)őrizték egykor a Pákeyek. Családi levéltárukban olyan nevezetes 17. századi forrásokat örökítve egyidejűleg az utókorra, mint Linczigh János kolozsvári főbíró naplóját. A város megmaradásáért hőselküleg élni-halni kész hazafi kockázatos cselekedete 1660-ban Szejdi pasával szemben, köztörténeti tény.

Bár meglehet, éppen ennek köszönhetően kezdődött el a levéltár szét-szabdaltatása. Mögötte kivételesen nem valamely tragikus esemény, körülmény keresendő, hanem a fent említett napló közgyűjteménybe adásának szép szándékában csíphető nyakon az indíték. Így és ezért transzírozták aztán szét, vágták ki a kuriózumnak számító családi levéltári irattartó bőrmappából a vonatkozó lapokat. Barbár módszerrel, annyi szent. A veretes fémkapoccsal díszített, csonkolt mappát ma a Magyar Országos Levéltár őrzi (bemutatók, kiállítások alkalmával helye lehetne különleges irattároló eszközeink, tárgyaink között) (MOL P 1781).

Id. Pákei Lajos az Új Magyar Múzeumban így írt a mives bőrmunkáról: „Egy régi családi

1592-ben készült irattartó bőrmappa a Pákey-család levéltárában (Magyar Országos Levéltár)

jegyzőkönyv szálla elődeimről birtokomba, vas-tag fekete bornyúbőrbe tárcza-alakulag idomtalanul bekötve, nagy réz csattal s ebbe fűzhető széles szíjjal ellátva, négy ujjnyi vastagságú folio nagyságú ószerű, sárgás színű papír csomagban, mellynek, első néhány levelei, úgy közepe tája is egyfolyvást, részint tömötten beírva, részint holmi jegyzésekkel ritkán befirkálva, a többiek pedig merőben tiszták valának.

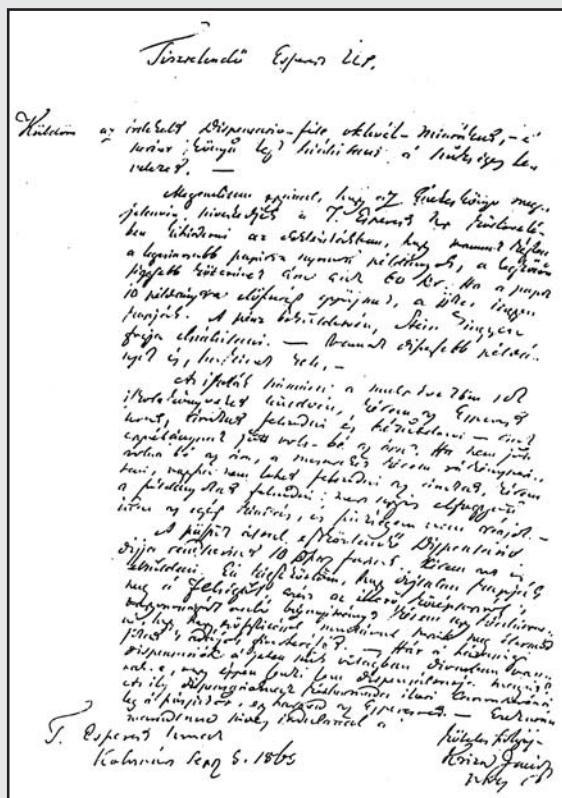
E családi jegyzőkönyv a XVI. században 1592-ben készült, több birtokosok kezén ment át, s a milly idomtalan, majd mi figyelmet sem érdemlő vala külseje, szintolly nevezetes régi kézirati kincseket tartalmazott.”

Egyszer talán lesz lehetőség arra is (alulírott még tervezte valamikor), hogy elvégezzék a levéltár rekonstrukcióját. Az ugyanis oly mértékben darabolódott fel, hogy ma holléte éppen csak számba vehető. Maradt belőlük valamennyi Kolozsváron (ezeket használta Szabó T. Attila Szőrtörténeti tára anyagának gyűjtésekor), vagy 2 csomónyi iratot őriz a budapesti Országos Levéltár, s a Linczigh napló az MTA Könyvtárának Kéz-

irattárában van (Id. Pákei Lajos ajándékozta 1854-ben a tudós társaságnak: „úgyis, mint a magyar nemzeti irodalom s hazai történezet valódi kincseit, elhatározám, azokat a fen érintett, többnyire tiszta papírt tartalmazó nagy bőrkötetű könyvből kiválasztva, elkülönítve, a Magyar Academia könyvtárának ... ajándékkép fölküldeni, s ez által egyszersmind közhaszonra is szentelni; ...”). Rémlik, ehhez azért valami köze Kriza Jánosnak is volt.

Pákey Lajos építész hagyatéka ezzel szemben műemlékes kezekbe került. Székesfehérváron rendezett a mester dekoratív terveiből Pusztai László szép kiállítást, évekkkel ezelőtt.

S ki tudná ma hirtelen előszámlálni, hol lehetnek további darabjai a családi könyvtárnak, levéltárnak (az Unitárius Egyháznál feltételezhetően). A Pákey nevet viselők Budapesten élt utolsó hölgytagjával és a család egy leányági leszármazottjával, a jó tollú író-újságíró Nyárády Gáborral évekkkel ezelőtt többször beszélgettem a Pákeyek történetéről. Ők mindketten híven ápolták az egykor éltek emlékét (és rájuk maradt tárgyaikat). Nyárády Gábor kapcsolatai

révén bejutott a Kolozsvári Állami Levéltárba is, ahol a román nemzeti fond részére bekebelezett minden rendű és rangú magyar iratok között fellelte az őt leginkább érdeklőket. Történt ez azokban az években, amikor arrafelé még a madár sem szívesen járt.

A Magyar Országos Levéltár őrizetében lévő Pákey családi iratok között, mások mellett, Kriza János egyik autográf temetési beszéde lelhető még fel, aki lelkészként egykor a család tragikusán korán elhunyt leánygyermekét búcsúztatta, mielőtt a belvárosi templom kriptájában eltemették.

Számolatlanul sorolhatnánk az ilyen és ezekhez hasonló történeteket. Mi, miért és hogyan keveredett, veszett vagy pusztult el, ezért és azért. A jó magyarázat mindig készen volt s van ma is mindenre. Gondoljunk csak a 2005-ben megjelent Kénosi Tőzsér János-Uzoni Fosztó István-féle magyarra fordított egyháztörténet bevezetőjére, amelyből megismerkedhetünk az eredeti kézirat kalandos utazásának viszontagságaival, Kolozsvártól a Harvard Egyetem Könyvtáráig és vissza. S még jó, hogy ez a mű végül hazakerült.

Fenti, elgondolkodtatóan kalandos történetek után térjünk vissza eredeti tárgyunkhoz, a Kriza-irathoz. Az ugyanis egyházi (köz)iratként már felbukkanásakor sem kerülhetett volna árverezésre az akkor hatályos jogszabályok szerint. A tapasztalatok nyomán kialakult gyakorlat azonban elnéző, megengedő volt a vétkekkel szemben. Logikája szerint így felszínre kerül(het)tek az illegális utakon vándorló, gazdát cserélő történelmi emlékek. A Kriza-irat iktatószáma nem látható, olvasható ugyan ki a fakszimilén, de szándékos homályban tartása több mint gyanús. Ami nem akadály a címzett esperes neve megállapításának az Erdélyi Unitárius Egyház szakemberei által Kolozsvárott, az iktatószámmal egyetemben. S innentől kezdve és a proveniencia elvét követve már pontosan tudható, hogy az iratnak a címzett esperes iratai között, azaz melyik egyházkör levéltárában lenne ma a helye, honnan idegenítetett el.

Az antikvárium nem titkolta el, hogy mit cselekszik (hiszen a vásárlás zászlaja mindenkinek állt s az aukción bárki részt vehetett), azt azonban már nem tette meg, hogy az illetékes(ek) figyelmét felhívja a gyűjtők számára csemege számba menő iratra. Miért tette volna? Elment addig, ameddig üzleti érdekei veszélyeztetése nélkül elmehetett. Az információ azonban így is a miénk. Az tudniillik, hogy a katalógus közleménye és az irat hasonmása alapján nem csak tudunk erről a levélről, de tartalmát is ismerjük. S reménykedjünk, hogy jelenlegi tulajdonosa előbb-utóbb belátja: jobb helyen van kincse rendeltetésszerű helyén vagy

egy kutatóhelyen (levéltárban, kéziratárban stb.), mint egy magánszemély asztalfiókjában. A levéltárak jobb időkben értékarányos őrzési díjjal jutalmazták a magát felfedő beadót, birtoklót.

Kriza János unitárius püspök Kolozsváron, 1865. szeptember 5-én kelt, ... számú levele ... espereshez, diszpenzációk (felmentés bizonyos jogszabályok alól, házassági engedély megadása kihirdetés nélkül), énekes- és tankönyvek átvétele, eladása ügyében:

Tisztelt Esperes¹ Úr!

Küldöm az érdekelt Dispensatio-féle oklevél mintákat, – e szerint kön[n]yű lesz kiál[l]ítani a szükséges leveleket.

Megemlítem egyúttal, hogy az Énekes könyv megjelenvén szíveskedjék a t. Esperes Úr körlevélben kihirdetni az eklézsiákban, hogy vannak részben a legcsinosabb papírra nyomott példányok, a legközönségesebb kötetűnek ára csak 60 kr. Ha a papok 10 példányra előfizetést gyűjtenek, a 11-[di]ket ingyen kapják. A pénz beküldetvén, Stein ingyen fogja elszáll[l]ítani. Vannak díszesebb példányok is, bárkinek kel[l]e.

Az iskolák számára a múlt évben sok iskolakönyveket küldvén, kérem az Esperes Urat, árukat feladni és beküldetni. Csak egy példánynak jött volt bé az ára? Ha nem jött volna bé az ára, a mestereket kérem rákényszeríteni, vagy, ha nem lehet felszedni az árukat, kérem e példányokat feladni, mert úgyis elfogyott itten az egész kiadás és szükségem van rájuk.

A püspök által eszközendő Dispensatio díja rendszerint 10 Os[z]tr[ák] forint. Kérem azt is elküldeni. Én kieszközlöm, hogy díjtalan kapják meg ő Felségtől azért az illető közporsról s vagyonosságról való bizonyítványt. Kérem úgy kiál[l]ítani, hogy nagy küszköttéssel, munkával szerzik meg életmódjukat s adójuk fizethetését. Hát a házassági dispensatiók a jelen szűk világban divatban vannak-e vagy éppen senki sem dispensaltatja magát? Az ily dispensatióknak kétharmada illeti canon szerintileg a püspököt, egyharmad az Esperest. Ezek után maradtam szíves indulattal a t. Esperes Úrnak köteles szolgálja

Kolo[z]svárt, S[z]ept. 5. 1865

Kriza János püsp[ök]

¹ A Kriza-fakszimilét a könnyebb olvashatóság érdekében a mai helyesírás (központozás) szabályaihoz közelítő átírásban közlöm. Mert pl. Kriza korában és a népnyelv helyenként még ma is „esperest”-nek mondja az egyházkör (lelkészeinek) előljáróját. A félreértés elkerülése és a ...rest szó jelentése miatt az átírásban már nem hagytuk meg a levélíró által még magától értetődő kifejezést.

William Howard Taft

(1857–1930)

Török Tamás elemezve Szent-Iványi Sándor: A Magyar Vallászsabadság című művét, megemlíti, hogy a külföldre kényszerült neves unitárius tudós-pap az Egyesült Államokbeli vallás- és lelkiismereti szabadság törvényét Erdély talajából származtatja, amely „az amerikai demokratikus hagyományokon fejlődött tovább, olyannyira, hogy az amerikai Függetlenségi Nyilatkozatban jelentős számú unitárius elvet fedezhetünk föl.” A „haladás előharcosai” közt elnököket, államférfiakat, tudósokat, irodalmárokat említ azzal a kiegészítéssel, hogy „a nemzeti Pantheon, az ún. Hall of Fame megtiszteltjeinek több mint fele unitárius.”

Nyugatot járt akadémitáink nem kényeztetnek el sem itthon (kivétel Kászoni tiszteletes), sem Erdélyben (ott is akad elvéve egy-kettő) azzal, hogy fordításaikkal (ha már megadatott volt nekik, hogy külföldön tanulhassanak hosszabb-rövidebb ideig) közkinccsé tegyék közös unitárius értékeinket. Don McEvoy: Credo című, 2001-ben második kiadást megért könyvében érdekes életrajzokat találtam mintegy 40 kiválóságról. Többüknek ebben az évben lesz vagy születési vagy haláluk évfordulója, köztük van pl. William Ellery Channing, Ralph Waldo Emerson, Charles Darwin, Henry David Thoreau, William Howard Taft és sokan mások.

Olvasgatva ezeket az írásokat, amelyek többnyire nem az életrajzi adatokra támaszkodnak, hanem tettekre, eszmékre, úgy gondoltam, néhány felkelti az olvasók figyelmét. Taft elnöknel azért horgonyoztam le, mert elcsodálkoztam azon, hogy az Egyesült Államok történetének első száz évében öt unitárius elnök vezette azt a hatalmas országot, összesen közel 25 éven, tehát a század negyedén át, a második százban pedig csak egy jutott ebbe a tisztségbe. A fentebb említett Hall of Fame tagjainak is legnagyobb része az első száz évben írta be nevét a halhatatlanságba, a második százban már alig vannak.

Az unitarizmus fénye annyira elhalványult volna az észak-amerikai kontinensen, vagy a rátelepedett mindenféle liberalizmus és univerzalizmus fojtotta volna meg a Függetlenségi Nyilatkozat megalkotóinak és életbe léptetőinek örökségét? Taft elnök életelve erre választ adott: „Ha az én élettapasztalatom nem tanít

semmi más egyébre, egyetlen dolgot mindenképpen bebizonyít: nem kell politikailag liberálisnak lenned ahhoz, hogy unitárius lehess.” Ez adta az indíttatást ahhoz, hogy az Egyesült Államok hatodik elnökével kezdjem az „átültetést”.

John Adams (1797–1801) a 2., Thomas Jefferson (1801–1805 és 1805–1809) a 3., John Quincy Adams (1825–1829) a 6., Millard Fillmore (1850–1853) a 13. és Chester Arthur (1881–1885) a 21. elnöke volt az Egyesült Államoknak Taftot megelőzően (1909–1913), aki a 27. az elnökök sorában.

Ügyvéd volt Cincinnatiban, az Ohio-i Legfelsőbb Bíróság bírója, az Egyesült Államok leg-

főbb államügyész-helyettese, a Fülöp-szigetek első civil kormányzója, a háborús ügyek minisztere, az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának elnöke. Az elnökké választása és a Legfelsőbb Bíróságra való kinevezése között az Amerikai Unitárius Társulat elnökeként is szolgált. Unitárius meggyőződése fontos része volt az életének. Gyermekkorában Ohio államban a legtöbb katolikus demokrata volt, a legtöbb protestáns pedig republikánus, az ő családja is. Egy alkalommal, amikor édesapja a Legfelsőbb Bíróság bírója volt, egy katolikus csoport kérte a Cincinnati Iskolaszéket, hogy az állami iskolákban tiltsák be a Jakab király-féle biblia használatát. Egy protestáns csoport ellenkéréssel próbálta megakadályozni azt, hogy az Iskolaszék ezt végrehajtsa. A három bíró közül kettő úgy döntött, hogy nem lehet az említett protestáns biblia használatát betiltani. Taft édesapja úgy érezte, hogy a törvény világosan kimondja az egyház és az állam szétválasztását, tehát az állami iskolában semmi keresnivalója semmiféle bibliának. Protestánsként és republikánusként a kisebbségi vélemény győzelméért küzdött. A Legfelsőbb Bíróság támogatta a véleményét és elutasította a többségi véleményt. A családjukat sok támadás érte ezért, istentelennek, becstelennek, ateistának bélyegezték. Édesapját a republikánusok és saját osztálya árulójának kiáltották ki. Valójában a Taft család hűséges templomlátogató volt, ritkán hiányoztak az istentiszteletekről. A protestáló protestánsok soha nem bocsátottak meg az idős Taftnak. Ígéretes politikai pályafutása derékba tört. Az édesapa fiának sokszor elmondta, hogy soha

nem bánta meg döntését, és úgy tartotta, hogy igazságügyi pályafutásának egyik legfontosabb tette volt.

1899-ben már az ifjú Taft követi édesapja példáját. A híres Yale Egyetem Testülete felajánlotta neki a hajdani alma materének elnöki tisztét. Visszautasította, mondván: „Yale-nek a legerősebb támogatói az ortodox és evangélikus egyházból vannak. Én unitárius vagyok. Hiszek Istenben, de nem hiszek Krisztus isteni voltában és nem tudok egy sereg más ortodox hittételt aláírni, elfogadni. Az én egyetemi elnökké választásom megdöbbené azokat a konzervatív támogatókat, akik befolyást és hatalmat gyakorolnak a Yale Egyetemre.” A leendő elnök elmondja, hogy szerencséjére 1908-ig elfelejtették ezt a levélbeni megnyilatkozását, egyébként ellenfelét választhatták volna könnyen az Egyesült Államok 27. elnökévé. Az Amerikai Unitárius Társulat elnökeként is határozottsággal képviselte unitárius hitét-vallását, meggyőződését, apai örökségét 1930-ban bekövetkezett haláláig.

Unitarizmus szembeállította az 1917-ben tartott Egyházi Főtanácson (General Assembly) az

Unitárius Társulaton belül korábban született Társadalmi Igazságosság Unitárius Baráti Társasága vezetőjével és tagjaival. A Főtanács határozati javaslatot terjesztett elő Wilson, amerikai elnöknek a háború befejezésére és megfelelő lezárására vonatkozó erőfeszítései támogatására. A többnyire szocialistákból álló Baráti Társaság egy kiegészítést akart a határozati javaslatához fűzni arról, hogy egy erős kisebbség szemben áll a kezdeményezéssel. „Elhagytam az elnöki széket – mondja Taft – és erőteljesen szoltam a kiegészítés ellen. A Főtanács mellém állt.” Újabb siker!

Élete summázásaként fogalmazza meg tetteiről, cselekedeteiről: „Hogy igazam volt-e vagy nem, ki mondhatja meg bizonyossággal? Ami fontos, úgy tűnik számomra, hogy a gondolkodás és a szólás szabadságának hagyományos, alapvető unitárius elve nem volt veszélyben.” Eszmezavaros unitárius világunkban figyelmeztető lehet az utolsó amerikai unitárius elnök ételelve: „*Hogy unitárius lehess, nem kell ahhoz liberálisnak lenned!*”

Balácsi László

Kovács István Sándor (1947–2007)

lelkész, teológiai tanár emlékére

„Az igehirdetés szerelmese”

2007. április 24-én hosszas betegség után, Kovács István Sándor az unitárius gyakorlati teológia tanszékének tanára visszaadta lelkét Teremtőjének.

A „tisztesség adassék” szellemében szeretném felidézni azt az író-lelkészt, akinek életútja a gyülekezeti szolgálattól a tanári katedráig vezetett, de bárhol is szolgált, a legfontosabb feladatának az evangélium hirdetését tekintette. Így vall erről önvallomásszerű beszámolójában: „*Prédikáló egyház vagyunk. Lelkeszi szolgálatom legfontosabb területének mindig az evangélium hirdetését tartottam. Bár teológiai hallgató koromban inkább a rendszeres teológia felé vonzódtam, és néhai professzorom, dr. Erdő János biztatására hittanból és etikából készítettem doktorálni: gyakorló lelkészi tevékenységem kezdeteitől az igehirdetés szerelmese lettem (a kiemelés tőle). Szívvel-lélekkel, hivatástudattal szegődtem szolgálatába és művelésébe, ezért „váltottam szakot” is, végül a gyakorlati tanszék doktori tanfolyamára felvételizve, majd a tanszék előadói állását megpályázva*”.

Isten gazdagon megáldotta olyan talentumokkal, melyekkel az evangéliumi üzenet át-

adását, a prédikálást, az igehirdetést gyülekezeti és tudományos szinten is művelni tudta.

1947. december 15-én született Kolozsváron. Édesapja Kovács Sándor, édesanyja Kovács Ilona. Iskoláit Kolozsváron végezte, a Báthory István Líceumban érettségizett (akkor 11-es számú Iskola). Az Egyetemi Fokú Protestáns Teológiai Intézetbe 1967-ben iratkozott be, 1971-ben sikeresen szakvizsgázott, 1973-ban szerezte meg a rendes lelkészi oklevelet.

Gyülekezeti szolgálatának állomásai: Iszló, ahol kilenc hónapot szolgált, mint gyakorló segédlelkész, Bözöd és Bözödújfalú (1972–1979), Homoródújfalú (1979–1991).

Családot 1979-ben alapított, felesége a bözödi származású Albert Erzsébet, házasságukat három gyermekkel áldotta meg az Isten, István (1979), Noémi-Ildikó (1981), Péter (1984).

A lelkészi szolgálat, a gyülekezeti munka mellett, „az igehirdetés szerelmeseként” 1984-ben sikeresen felvételizett a Protestáns Teológiai Intézet doktori tanfolyamára, szakterülete a gyakorlati teológia, s ezen belül a homiletika volt. Doktori dolgozatát is a homiletika, a szó-

noklattan tárgyköréből szeretne volna megírni: „A prédikáció tartalmi és formai követelményei” címen. Külföldi tanulmányúton szeretne volna mélyíteni ismereteit. 1990 késő őszt az oxfordi Manchester College ösztöndíjasaként indul tanulmányútra Angliába. Ez a tanulmányút azonban nem sikerült. Az itthon töltött karácsonyi-újévi szünet után, 1991. január 8-án Londonba visszarepülve, egy érvénytelen vízum miatt a hatóságok nem adták meg a belépési engedélyt és kénytelen volt hazautazni. Csak az 1994/95. tanulmányi évben sikerül a Chicago-i Meadville/Lombard unitárius teológiai főiskolán folytatni tanulmányait, ahol önéletrajza alapján „főként szónoklástani és gyülekezetépítési – szervezési kérdésekkel” foglalkozott. Doktori dolgozatát sajnos nem sikerült megírnia, habár a doktori tanfolyam vizsgakötelezettségeinek részben eleget tett.

Az 1991 őszt megkezdett teológiai tanári munkája nem volt zavarmentes. Az Egyházi Képviselő Tanács szorgalmazta doktori dolgozatának a megírását és záros határidőnek 2000. június végét jelölte meg. A dolgozatát nem készítette el, ezért az Egyházi Képviselő Tanács 2000. szeptember 28-i ülésén „megvonta bizalmát” és kérte a Teológiát, hogy bontsa fel munkaszerződését. Ezzel az intézkedéssel nem oldódott meg az unitárius gyakorlati tanszék sorsa, mert óraadó tanárokkal igyekezett az egyház betölteni az állást. Közben Kovács Istvánt az egyház kinevezte szerkesztőnek, akinek fő munkaterülete az egyházi kiadványok szerkesztése lett. A gyakorlati tanszéken a felemás helyzet tarthatatlanná vált, és a tanári állás végleges betöltése hamarosan napirendre került. A meghirdetett pályázatra ismét jelentkeznek, és az EKT-ban zajló viharos véleménykülönbségek után, 2002 ősztől újra elfoglalhatja tanári állását, amelyet haláláig, pontosabban súlyosbodó betegségéig (2007. február) töltött be.

Kovács István Sándor tanárként önálló egyetemi jegyzeteket írt a pojménika (lelkipásztori gondozás), a homiletika, a katekétika (hitoktatás), a liturgika (szertartástan) köréből, de fő érdeklődési területe mindvégig a szónoklattan maradt. Nem véletlen, hogy a homiletika (szónoklattan) jegyzetének a kidolgozására fordított a legnagyobb figyelmet.

A homiletika jegyzete mottójául Ravasz László egyik megállapítását választotta: „A lelkipásztori eszmény – az igazi prédikátor – ... Egész élete prédikációra való készülés és prédikálás”. A bevezetőben kritikai hangvétellel állapítja meg: „Manapság siralmas a prédikálások színvonala. Kevés jó szónok, nagy prédikátor akad. Sok lelkész egyáltalán nem hisz abban, hogy a prédikálás az evangélium hirdetésének és az élet megváltoztatásának hatásos eszkö-

ze lehet. A prédikációcskák korát éljük, ezek pedig csak törpe keresztényeket nevelnek”. Úgy véli, hogy az igazi prédikálás hidat ver a Biblia világa és a mai világ között tátongó szakadék fölé, s egyszerre gyökerezik mindkettőben, de elengedhetetlen fontosságúnak tartja azt, hogy a prédikátornak át is kell élnie az általa hirdetett üzenetet.

Érdeemes betekintenünk a jegyzete szerkezeti világába. Az első fejezetben a prédikálás történeti áttekintését nyújtja Jézustól a XX. századig. A második fejezetben a „Modern ellenvetések – és válaszok” cím alatt arra keres választ, hogy van-e mondanivalója, üzenete a keresztény egyháznak a ma embere számára? Melyek azok az akadályok, amelyek az evangéliumi üzenet átadásának, átvételének útjában állnak? A prédikálás teológiai alapjairól a harmadik fejezetben szól részletesen. A negyedik és ötödik fejezetekben a prédikátor személyéről, felkészültségéről, a prédikálás hídépítő szerepéről ad tájékoztatást. A prédikálásra való felkészüléssel foglalkozik a hatodik fejezetben. Megemlíti, hogy a felkészülésnek lényegében hat nélkülözhetetlen lépése van, „s ezt a legtöbb nagy prédikátor így, vagy úgy, de mindenképpen betartja”:

A bibliai szövegrész kiválasztása;

Elmélkedjünk felette! (Szenteljünk időt a textusnak!);

Válasszuk ki a fő gondolatot! (Fogalmazzuk meg a célt!);

Anyaggyűjtés és az anyag elrendezése a fő gondolat körül;

A bevezetés és a befejezés kidolgozása és hozzáillesztése;

Írjuk le a beszédet, vagy ne? Tanuljuk meg kívülről, vagy ne?

Az említett „lépéseket” alaposan kibontja. Különösen elmélyül a textus fajták részletezésében, majd a textusszerűség kérdésével foglalkozik, és leszögezi: „a bibliai textusnak egy keresztény egyházi beszéddé való kibővítése adja meg a beszéd textusszerűségét. Választott textusunk adja tehát a prédikáció témáját, ezt a textust, illetve témát egyházi beszéddé kibővítve beszédünk textusszerűségét biztosítjuk”.

A hetedik és a nyolcadik fejezet a prédikálás eredményességét körvonalazza, de a gyülekezeti bibliaóra kérdéskörét is ide kapcsolja.

Kovács István homiletikai munkásságának bizonyosságai a Keresztény Magvetőben közölt 60 beszéde, és a fennmaradt – rendezésre váró – kéziratos beszédei. Eszményképei Balázs Ferenc, Gellérd Imre, Ravasz László, Charles H. Spurgeon. Beszédeinek stílusa egyszerű, közvetlen, világos, fordultatos; az illusztrációkat ügyesen alkalmazta, a textus kifejtése könnyed, érthető, a mondanivaló az emberhez, az élet-
hez, a lélekhez szólt, fogalmazása gördülékeny.

Szívesen használja a költői képeket. Beszédei azt igazolják, hogy szerzőjük mélyen hitt a tiszta szó és írás erejében, a prédikáció igazi eredményességében. Beszédeinek értékelését majd elvégzi az utókor, de meggyőződésem, hogy azok még sokáig hangzani fognak a szószerzők magasságából és üzenetükkel tartalmasabbá tesznek emberi életeteket.

Az anyanyelv művelésére – beszéd és írás – különös gondot fordított és tanítványaitól szigorúan megkövetelte ezt. A „Szólj egy szót...” című beszédeiben külön foglalkozik ezzel a mindig időszerű témával, élős hangnemmel kel az anyanyelv védelmére: *„Édes anyanyelvünk szóhasználatában is megnyilvánul a divat hatása... A szavak divatjának jelenségével talán csak az íróknak és a hivatásos nyelvészeknek kellene foglalkozniuk, ha a divat jelenségei mögött nem lenne, nem húzódná meg mindig egy nagyon is figyelemreméltó magatartás és gondolkodásmód. Mert szavaink sok mindent elárulnak rólunk. Többet, mint gondolnánk. Tükrözik a mögöttük meghúzódó embert, annak érzés- és gondolatvilágát”* (Keresztény Magvető 86 1980. 69).

Kovács István az illetudó, az udvarias, a közlékeny, a társalgó, a barátságos, a jó humorú ember jellemvonásait hordozta.

„Élete házát” gyakran megtépázta az élet vihára, s gyakran állt tanácstalanul, némán, a sok-sok miért és hogyan kérdéseivel. Küszköd-

ve egyre súlyosbodó betegségével is, mégis megmaradt – Dsida Jenő gondolatával – *„felelős írástudónak”*.

Egyház- és népszolgálatára tekintve, hadd szólaltassuk meg őt, aki 2003. február 23-án kelt beszámolója epilógusában így vallott: *„Néztem a Duna-tévé adását a közelmúltban. A faluromboló diktatúra utolsó éveiben víz alá süllyesztett Bözödújfalú történelmének felviláglantott képei között megrendítő a mesterségesen létrehozott tó vízből kiemelkedő templomok látványa. Látható a megrokkant, kicsiny unitárius imaház vízből kiemelkedő tornya is, amit szolgálatom ideje alatt emeltünk... Önkéntelenül Mécs László gyönyörű verse jutott eszembe, az „Itt voltam 1927” című. Úgy hiszem, én sem mondhatok mást. A hivatásomat éltem, nem az életemet. Itt voltam”*.

Itt volt! A miénk volt! Köszönjük Istennek!

Temetése 2007. április 27-én, pénteken volt a kolozsvári Házsongárdi temetőben. A gyászbeszédet Csete Árpád homoródalmási lelkész mondta. Búcsúztatták: dr. Rezi Elek főjegyző, rektor, az Erdélyi Unitárius Egyház és a kolozsvári Egyetemi Fokú Protestáns Teológiai Intézet, Józsa Lajos tordai lelkész, a tanítványok Ilkei Árpád homoródújfalvi lelkész, Homoródújfalva híveinek nevében.

Requiescat in pace!

Dr. Rezi Elek

El nem mondott gondolatok a házsongárdi temetőben

2007. április 27.

*„A bolygót, a kavicsot árnyéka kíséri.
A sziklagörgeteg barázdát, repedést hagy hátra a föld testén,
a folyó ágyat mos a földbe.*

*Az állat ott hagyja szerény sírfeliratát a szénben.
Nem lehet egy párat sem lépni, a hóban vagy a mezsgyén át,
hogy a léptek térképe ne rajzolódjon ki többé-kevésbé maradandó
nyomokban. Az ember minden tette önmaga írja bele magát
az embertársak emlékezetébe tulajdon módjával és ábrázatával.”*

(Ralph Waldo Emerson: Goethe vagy az író)

Kedves István!

Hallgatva lelkésztársaim Rólad szóló búcsúbeszédeit, tudtam, hogy számomra nem adatik lehetőség arra, hogy elbúcsúzzam Tőled a házsongárdi temetőben. Meg aztán nem igazán őrök jó emlékeket szegény Feleséged temetéséről sem, hiszen majd felnyársaltak tekintetükkel – még jó hogy nem lapátjaikkal – azok a százalmas emberi roncsok, azok a gyászhuszárak, akik virágaidat és koszorúidat *„fáradt olajjal”* rondították, pár évvel ezelőtt, amikor szól-

ni mertem néhány mondatot feleséged koporsója mellett, ezáltal meghosszabbítva a temetési szertartását két-három perccel.

Nos, láthattad, okultam a már egyszer elkövetett hibából. Tőled tudom, hogy a bölcs ember ugyanazt a hibát nem követi el másodsorra is. Hallgattam temetésed szertartása alatt, de nem maradtam bölcs, adósod viszont igen. Mivel nem emlékezhettem meg Rólad ott és akkor, ezt szeretné pótolni, ez a Rólad, rólunk szóló néhány gondolat.

Emlékezhetsz Te is, hogy 1977-ben, pontosan harminc évvel ezelőtt találkoztunk és ismerkedtünk meg személyesen. Te Bözödön voltál már, amikor én Bözödújfaluba kaptam kinevezést egyházunk megboldogult Főjegyzőjétől. Meglátogatallak, és ettől a találkozástól kezdődően életünk az elkövetkező évtizedekre valamilyen sajátos módon összekapcsolódott. Mint lelkészeké, de még inkább, mint barátoké. A Maros megyéből mindketten a Homoródmentére kerültünk. Te a Kis-, én meg a Nagy-Homoródmentére. Elsők között mehettünk peregrinus utainkra is, én Észak-, Te Dél-Angliába. A következő állomását is szinte egyszerre léptük meg életünknek. 1993-ban visszamehettél szülővárosunkba, Kolozsvárra, én meg Budapesten egyesítettem akkor már különböző helyen élő családom tagjait. Ezt követően is sokat találkoztunk. Itt is, ott is. Helyettesítettél is sokat, főleg külföldi utaim alkalmával. Talán ezért is gondoltam elsősorban az „igazi nagyok” közül Emersonra, akit Te is szerettél, akit sokszor idéztél is beszédeidben. Most én is ezt teszem, és nézd el nekem, hogy nem szó szerint, hanem csak úgy, emlékezetből. Ralph Waldo írja valahol egyik esszéjében: „*Ha az ember jobb harangot önt, jobb egérfogót gyárt, vagy jobb prédikációt ír, mint szomszédja, lakjon akár az erdő közepén, házához akkor is ösvényt taposnak az emberek.*” Te sokaknál, sokunknál jobb prédikációkat írtál, ezért is volt jó Veled találkozni, ezért kerestek, kerestünk meg sokan Bözödön, Újfaluban, a Bolyai utcában. Jó volt látni azt is, hogy az idő múlásával nem csak mi,

akik egy nemzedékhez tartozók voltunk, vagyunk, hanem a fiatalok közül is sokan.

És még valami, amiért Emersonra esett a választásom. Ő április 27-én halt meg, azon a napon, amikor Téged temettünk István, amikor elbúcsúztunk Tőled a szónak földi értelmében.

Nem szeretted a gazdaéletet, nem sokat időztél a kertben, hacsak nem saját szórakoztatásodra tetted azt, nem szedted fel a gyümölcsöt sem. Voltak is sokan, akik ezt szóvá tették, nem nézték jó szemmel, hogy november közepén is alma volt a fáidon meg a fák alatt is. Helyette te mást választottál, a három „L-betűs” megoldást: a *Long Life Learning*-et. De mielőtt angomániásnak bélyegeznének meg e sorok olvasói, hadd írjam ide gyorsan ennek a magyar megfelelőjét is: *A jó pap holtig tanul*. Te, István ezt választottad, és jól tetted, bizonyára ezért is tudtál jobb prédikációkat írni, mint sokan mások. Ezért jutott a Te osztályrészedül az, hogy a gyakorlati teológia tárgykörében oktasd a tiszteletes ifjúságot. Megnyilatkozásaikat hallottuk temetési szertartásodon. Akkor mondták el, amikor Te már nem hallhattad: jó voltál, hű voltál, szerettek Téged.

Nos, Te ezzel írtad bele magad embertársaid, lelkésztársaid, barátaid, tanítványaid emlékezetébe. Ezért is lesz ezen túl egy kicsit szomorú minden elkövetkező Szent-György napja, mert aznap vesztettünk el Téged, és azért lesz minden április 27-e az emlékezés napja, mert ekkor búcsúztunk Tőled. Isten Veled István! Nyugodj csendesen.

Kászoni József

Olvasóink írták

Tisztelt Püspökhelyettes Úr! Küldök Önöknek két képet. A napokban fent voltam Déva várában, remélem, kellemes meglepetést szerzek vele.

Gyermekkorom óta lélekben erdélyi vagyok, noha fizikailag csak harmincadik évemben jártam ott először. Ennek fő oka Tamási Áron Abele, mint egyik első olvasmányom. Annak ellenére, hogy aktív vallásgyakorló nem vagyok, tőlem telhetően mindent megteszek, hogy Európa a következő ezer évben is keresztény legyen, benne az unitáriusokkal is.

Őszinte tisztelettel:

Dr. Csuta Lajos, Szeghalom

A dévai várban elhelyezett felirat és Dávid Ferenc-emléktábla képe

Akik előttünk jártak ...

Borbély Sándor

(Aranyosrákos 1866. január 14.–Vác 1932. december 9.)

Köztudott, hogy Erdély és Magyarország 1848-ban bekövetkezett egyesítése után több erdélyi unitárius ifjú tanult magyarországi felsőbb iskolában. Ezek közé tartozik az Aranyosrákoson született, majd előbb Tordán, Kolozsváron és Zilahon, később Budapesten tanuló Borbély Sándor.

Családi körülményei, otthoni neveltetése, iskolai tanulmányai felől – itt Magyarországon – nem rendelkezünk forrásokkal. Így ezek közlésével adós maradok. Feltételezhetően jó tanulmányi eredményeknek köszönhetően kerül Korbuly Ignác ügyész fiai mellé nevelőnek.

A tanítóképzőt 1889-ben – 20 éves korában – végzi el. Ez év őszén már a budapesti Polgári Tanítóképzőben folytatja tanulmányait. 1887-ben Gyulafehérváron katona. 1889-ben a tordai iskola seniora. 1890-től a váci országos Siketnéma Intézet gyakornokaként gyümölcsözteti tudását.

A Nagy Sándor-féle – 1977-ben megjelenő „Pedagógiai Lexikon” szerint 1899-től 1924-ig a Váci Siketnéma Intézet igazgatója. Közben 1908-tól a Gyógypedagógiai Tanítóképzőben előadó tanárként is működik. Ebben a minőségében készíti el 1900-ban a Siketnéma Intézetek első tantervét és dolgozza ki a siketnéma oktatás módszertanát.

1903-ban az Unitárius Közlöny arról tudósít, hogy a „múlt évben (tehát 1902-ben) Borbély Sándor igazgató szerkesztésében, az intézet 100 éves fennállása alkalmából *A siketnémák váci országos királyi intézete* címen egy igen értékes, tanulságos és mindenben bő tájékozást nyújtó könyv jelent meg. Ez tartalmazza az Intézet keletkezését, fejlődését, szervezését, valamint a siketnémák ügyének és kiképzésének akkori állását.” A könyv ismerteti az ország többi városában működő Siketnéma Intézet leírását és kibővül az intézetek, az igazgatók és az alapítók fényképével is.

Ugyancsak az Unitárius Közlöny 1903. évi száma adja tudtul az érdeklődő olvasóknak, hogy „Borbély Sándornak a Siketnémák Váci Országos Intézete igazgatójának a gyógypedagógia terén szerzett érdemei elismerésül, a király Ófelsége a Koronás Arany érdemkeresztet adományozta.”

1905-ben az Unitárius Közlöny „Irodalom” rovata Borbély Sándor „Üti kapcsolatok” című

munkája megjelenéséről ad számot. A munka, mely hasonlít Szentiványi Mihály erdélyi útjának leírásához, utakat, falvakat, a falvakban fellelhető nevezetességeket mutatja be. „Az édesanyám emlékének” szentelt könyv 8 fejezetben ismerteti azt az utat, melyet Borbély 1891-ben részben szórakozásból, részben tapasztalatszerzésből jár be. A könyv szerint Borbély Vácról indulva – útba ejtve Gyöngyöst, Egert, Debrecent, Nagybányát, a Máramarosi havasokat, Naszódot, Besztercét és Dést – ér el Tordára, mégpedig kerékpáron. Második útján a Tordai hasadékot keresi fel, harmadik útja a Balatonhoz vezet. Negyedik útján Fiumét, Velencét és Triesztet látogatja meg. A könyv ötödik része a Tátrából Vácra küldött levelét tartalmazza. A hatodik rész „Bécsi levél” címet viseli. Ebben egy szépségversenyéről számol be. A hetedik rész a csupaji tetőn levő aranyosrákosi unitárius templomot ismerteti. A nyolcadik fejezet: „A nagy kőrisfa alól” címen „Torockó 1904. augusztus 10.” dátumot viseli.

Az Unitárius Közlöny tudósítója szerint a tordai hasadékkal, az aranyosrákosi templommal, Sebes Pál házával és a velencei lagúnákkal díszített „nem közönséges könyv” megérdemli a figyelmet.

1905-ben Borbély Sándort megválasztják a Siketnéma Tanárok Országos Egyletének és a Magyar Védő Egylet elnökének. Munkatársa volt a Váci Hírlapnak és a Siketnéma Közlönynek. 1915-ben nevére alapítvány létesült. 1923-ban megfestik arcképét. Szobrát a Váci Siketnéma Intézet előtt állítják fel. Írt a tordai Első Magyar Kulturális Egyesület Emlékkönyvébe, az Unitárius Közlönybe, ahol „Feladataink” címen értekezik. Az Unitárius Egyház című lapban a karácsonyi népszokásokat ismerteti. Tagja az Erdélyi Múzeum Egyletnek, a budapesti egyházközség presbitériumának.

Olasz Katalin–Kriza Ildikó: Kriza János és a kortársi eszmeáramlatok című munkában a marosvásárhelyi Kemény Zsigmond Társaság népköltészeti tevékenységéről írva fölemlítik, hogy a Társaság 1896 májusában hirdetett pályázatára szintén küldött be munkát. De – amint Olasz Katalin írja: „Borbély Sándor kézírata elkallódott. Ez különösen azért fájó – írja – mert Borbély minden valószínűség szerint szülföldje a viszonylag gyéren feltárt Aranyosszék folklór hagyományaival jelentkezhett.”

A Kenyeres Ágnes-féle „Magyar Életrajzi lexikon” Budapesten megjelenő I. kötete főlemli, hogy Borbély szerkesztette 1902-ben a Siketnémák Közlönyét, 1911 és 1918 között a Siketnémák Képes Lapját.

Írt „Tanterv és módszeres utasítások a siketnémák iskolái, intézetei számára” címmel könyvet, mely megjelent Budapesten 1906-ban. „A magyar siketnéma oktatás bibliográfiája és adatgyűjteménye 1920 végéig” Vácon jelent meg 1924-ben.

1905-ben siketnéma óvodát létesít. 1908-tól tagja a Gyógypedagógiai Országos Szaktanácsnak. Fejlesztette a gyógypedagógiai intézeteket és megreformálta a gyógypedagógiai tanárképzést.

Borbély Sándor hosszas szenvedés után – írja az Unitárius Értesítő – 1932. december 9-én Vácon fejezte be életét. Temetése ugyancsak Vácon történt nagy részvét mellett. Az igazlel-

kű jó unitáriusok közé tartozott – írja a tudósító –, aki szívvel-lélekkel szolgálta szent ügyünket.

Sírja ismeretlen. Ahogy egyházunk felkutat- ta Gál Kelemen, a kolozsvári unitárius kollégi- um igazgatójának dunántúli nyugvóhelyét, úgy minden biztonnyal sor kerül Borbély Sándor sír- jának felkutatására is. Így is kegyelettel őriz- zük emlékét!

Mintegy záradékként említem föl, hogy fia volt a Vácon 1904-ben született Borbély Zoltán hírlapíró, aki 1926-tól az Új Nemzedék c. lap szerkesztője és rendőrségi rovatvezetőjeként dolgozott. 1936-tól a Magyar Világ c. lap szer- kesztője. 1941-ben Nemzetvédelmi kereszttel tüntették ki. Elsajátította a siketnémák jelbe- szédét és ezzel hasznos segítséget nyújtott rendőrségi ügyekben a siketnémák védelmé- ben.

Kelemen Miklós

Ahogy arról már beszámoltunk

f. év áprilisában örvendetes eseménynek vol- tunk résztvevői. Ugyanis az Erdélyi Unitárius Lelkészek Országos Szövetsége /ULOSZ/ és a MUE lelkészei április 12-én és 13-án a váci Rotary Klub és a Rákóczi Szövetség segítségével, Vácon és Budapesten tarthatott munkaér- tekezletet. A munkaértekezlet célját a MU- LOSZ vezetősége közös feladataink és teendő- ink megbeszélésében, tapasztalatcserében, baráti kapcsolatok ápolásában és új barátsá- gok létrehozatalában jelölte meg.

Sajnálatos módon – a MUE szórványterüle- ti jellege miatt – a Főtitelendő Püspök úron kívül az értekezleten csak öt hazai lelkészünk tudott megjelenni és a programnak megfelelő- en beszámolni egyházközsége életéről.

Az értekezleten igen tanulságos és figyel- met érdemlő volt Vetési László református lel- kész diafilmes „A szórványkérdés: átok vagy áldás?” c. előadása, amely az erdélyi magyar- ság és a magyar egyházak leépülési folyamatá- ra hívta föl a figyelmet.

A kijelölt program szerint került sor a váci püspöki palota megtekintésére. Itt a föld alatti kriptá megtekintése után ismerkedhettünk meg a püspöki palota belső termeivel, a rokon- szentes püspök kalauzálása mellett.

Magáról Vácról köztudott, hogy püspöksé- ge, fegyháza és Süketnéma Intézete révén vált országos hírűvé. A püspökség megalapítója I. István király, aki itt átmeneti jellegű kisebb templomot épített. A székesegyház létrejötte I. Géza király érdeme, akit 1077-ben itt is te- mettek el. A székesegyház 1241-ben a tatárok dúlásának esett áldozatul, de még IV. Béla ide- jében újjáépült. A székesegyház épületét a törökök mecsetté alakították át. 1626-ban az épületet lerombolták és köveit a várfalak meg- erősítésére használták fel. A törökök kiűzése

után a több változatban fölépült székesegyhá- zat 1756-ban szentelték fel. A II. világháború után a püspöki palotát az orosz katonai pa- rancsnokság foglalta le. Ma az épület teljes pompájával képviseli és hirdeti a Római Kato- likus Egyház hazai jelenlétét.

A híres és egyben hírhedt váci fegyház sok bűnözőnek és politikai fogolynak nyújtott ott- hont. Az intézménnyel kapcsolatban az unitá- rius Székely Ferenc (1842–1921) igazságügyi miniszter emlékét idézzük, aki részt vett büntetőeljárás törvények életbeléptetésében, fog- házrendeletek, börtönügyek rendezésében. Nevéhez fűződik a „Rabsegélyző Egyesület” megalapítása (1874).

Ami a Váci Süketnéma Intézetet illeti, an- nak épületét csak messziről láthattuk. Ismert nevű igazgatója az az unitárius Borbély Sán- dor volt, akinek életútját e beszámoló előtt ismerhettük meg. Borbély Sándor neve Vácon – működésének színhelyén – agyonhallgatta- tásra ítéltetett. Így történt meg, amikor e so- rok írója a r. k. egyház földalatti sírkamrájá- ban kalauzoló helytörténésztől Borbély Sán- dor felől érdeklődött, az azt felelte, hogy soha- sem hallotta Borbély Sándor nevét.

Sajnos, a munkaértekezleten a részünkről tervezett Borbély Sándorról szóló ismertető előadás idő hiánya miatt elmaradt.

Erdélyi testvéreink aztán a helyszínen is- merkedhettek a budapesti egyházközségek életével, de élményeikről még nem érkezett visszajelzés. A munkaértekezlet mindenese- re, ha csak részben is, elérte célját. Erdélyi lel- készeink betekintést nyerhettek a MUE mun- kájába s megismerkedhettek azokkal a nehéz- ségekkel, amelyek gátolják egyházi életünk nagyobb mérvű kibontakozását.

Kelemen Miklós

Egyházközségeink életéből

Bartók Béla Unitárius Egyházközség

Május 6-án, vasárnap istentiszteletünk keretében Anyák Napi ünnepélyt tartottunk a gyermekeink közreműködésével, amikor rövid műsor keretében a gyermekek versekkel és énekekkel köszöntötték az édesanyákat. Örövendetes és meghatározó volt, hogy az anyákat ünnepelve keresztelési szertartást is végeztünk, megkereszteltük *Hidasi Attila* és *Fábián Enikő Réka* második kislányát, *Zselykét*.

Anyák napja

Május 12-én, megkereszteltük *Vernes Attila* és *Hankó Vera* elsőszülött kislányát, *Zsófiát*.

Május 20-án, a vasárnapi Istentiszteletünk után a Nőszövetség tavaszi virágkiállítást és virágvásárt szervezett gyülekezeti termünkben. Nőszövetségünk tagjai ez alkalommal is áldozatos munkájukkal hozzájárultak az egyházközségünk közösségi életének szépítéséhez. *Dr. Kiss Balázné* elnöknőt illesse köszönet, aki ez alkalommal is gondoskodott a virágok beszerzéséről és gondoskodott a szervezésről.

Zselyke keresztelője

Sepsi Kovács Éva gondnokasszonyunk a templomunkban elhelyezett szép, új szőnyegek (a templom piacát teljesen beborító nagy szőnyeg és a padok közötti két futószőnyeg), valamint gyülekezeti termünk minden ablakára adományozott új függönyök által tett áldozatkészségéről bizonyosságot.

Május 28-29-én, Pünkösöd ünnepe alkalmával mindkét nap úrvacsorát osztottunk, amikor a Bencze család és velük együtt a gyülekezet a néhai lelkészre és püspökre, *id. Bencze Mártonra* emlékeztünk, aki négy évvel ezelőtt, pontosan Pünkösöd reggelén adta vissza lelkét terem-tőjének.

Léta Sándor

Beregi Pünkösöd

Nemes hagyományteremtésbe kezdett a beregi unitárius szóróvány és a belőle kinőtt Partium Műhely.

A megújított presbitérium megemlékezett szellemi és lelki előfutásáról, Balázs Ferencről halálának 70. évfordulója alkalmából.

A viharos idő ellenére szépen megtelt a vásárosnaményi unitárius gyülekezeti terem. Kétnapos ünnepségre készültünk: egyrészt

Deák József ünnepi beszéde

megemlékeztünk Balázs Ferencről, másrészt egy új hagyományt teremtettünk: a beregi pünkösdi búcsút.

Az úrvacsorás ünnepi istentisztelet után *Deák József* atyánkfia méltatta szellemi elődünk Balázs Ferenc életútját és munkásságát. Ezt követően került sor az 1990-es alapítás óta háromévente kiosztott Balázs Ferenc-díj ünnepélyes átadására.

Az idei díjat a Partium Műhely egyik prominens személyiségének és rovatvezetőjének *Kürti László* mátészalkai tanárköltőnek ítélte oda a presbitérium. A díjat (oklevél, Balázs Ferenc-pla-

Felhős Szabolcs gratulál a díjazott Kürti Lászlónak

kett és pénzjutalom) *Nyitrai Levente* beregi szórványlelkész, *Kósik Attila* a Partium Műhely elnöke és *Felhős Szabolcs* szórványgondnok adták át az ünnepelt költőnek, a Partium folyóirat új arculatának kialakításáért, más szóval a lap megújításáért végzett lelkiismeretes munkájáért.

A ünnep hangulatát fokozták az UART két zenész tagja, *Zoltáni Zsolt* és *Tót Attila* alkalomhoz illő zeneszámai.

Az alkalmi szeretetvendégség után átvonultunk a Partium Műhely olcsvaapáti bázisára, ahol folytatódott az ünnepség.

Este 6 órától a csarodai Balla Gyula Faluház énekegyüttese népdalokat adott elő, majd *Felhős Szabolcs* a Partium Műhely titkára „Szerezzel vezessük egymást előre, Isten országa felé!” címmel Balázs Ferenc szellemének beregi továbbéléséről szökött. Hit, hűség és közéletiség, avagy a cselekvő keresztény ember volt a beszámoló alcíme. A Partium Műhelynek szólt, amiben arra utalt, hogy Balázs Ferenc idejében belátta, hogy az erdélyi magyarságnak nem közepszerű költőkre és írókra, hanem a társadalmi munka minél több becsületes munkására van szüksége.

Szellemi elődünkhöz hasonlóan alapvetően másképp él és gondolkodik, szeret, vagy politizál az, aki tud az idő teljességétől. Aki embertársában Isten képmását látja, aki tud az erkölcsi isten eredetéről. Éppen a hit kötelez bennünket hivatásunk lelkiismeretes teljesítésére, tehetségünk kamatoztatására. A keresztény magatartás elkötelezettség. Erre tanít bennünket Balázs Ferenc munkássága.

„Az én imígy teljessé váló életemben várom Istent, hogy kinyilatkoztassa magát.”

Mindezt kiegészítendő *Joó Adrián* doktorandus egyetemi hallgató atyánkfia részleteket

olvasott fel a szellemi példakép *Bejáróm a kerek világot* című regényéből. Ezután a Partium műhely kárpátaljai tagjainak üdvözlete és bemutatkozása következett.

Kudla György műfordító Ungvár, míg *Bakos Kiss Károly* beregszászi költő szórványtagunk Beregszász üdvözletét tolmácsolták. Az est hátralévő részében *Zoltáni Zsolt*, *Tóth Attila* és *Magyarosi Árpád* zenés műsorát hallgathatta a nyolcvan fős társaság, akik az ünnepségre összesereglettek Beregből és Szatmárból.

Megtisztelték rendezvényünket a református lelkészek, igazgatók, helyi vállalkozók és egyszerű munkásembe-

rek. Ebből az ünnepi alkalomból avattuk fel azt a filagóriát (kerti lak) *Kósik Attila* szórványtagunk udvarán, amely a Partium Műhely bázisa lesz Olcsvaapátiban.

A felavatási szertartást a beregi unitárius szórvány kisegítő lelkésze *Frenczel Bertalan* nyugalmazott ref. lelkész végezte.

Az avatáshoz a gitárkíséretet a trió szolgáltatta (*Zoltáni Zsolt* – *Magyarosi Árpád* – *Tót Attila*). A filagóriában a búbos kemence társaságában egy faragott táblán Balázs Ferenc idézet: „A világfolyamat célja nem más, mint létrehozni az öntudatos egyének együttműködését, szeretetközösségét”, az unitárius címer, egy fába gravírozott Balázs Ferenc portré és a Partium Műhely logója kapott helyet.

Az emlékest óriás sült harcsák és sütemények „társaságában” szeretetvendégséggel zárult.

Másnap az ünnep hétfőjén gyönyörű idő köszöntött ránk. Az unitárius búcsúval folytatódott a pünkösdi vigadalom.

A ráhangoló, ébresztő gitárszólót *Magyarosi Árpád* szórványtagunk szolgáltatta.

A továbbiakban a zenész trió adott zenei műsort a jelenlévők közreműködésével. Népdalokat, pünkösdi énekeket illetve népszerű slágereket énekeltek a marhagulyás elkészültéig.

Furfangos anekdotázással, közös énekelgetéssel és borozgatással, no meg a híres szatmári szilvapálinka kóstolgtatásával telt el a délután.

A búcsút Balázs Ferenc kedvenc nótájával a *Kék nefelejcs* című dallal zártuk.

Szép élményekkel és ízletes beregi-szatmári étkekkel és italokkal feltöltekezve tértünk haza a pünkösdi unitárius búcsúból. Szívből reméljük, hogy Isten segítségével meghonosodik ez a kezdeményezés itt a keleti végeken.

– beregi –

Figyeljünk a gyermekekre!

A debreceni unitárius gyülekezetben, lelkészünk, *Miklósi-Vári Katinka* május 12-én, szombaton szeretetvendégséget szervezett, melynek témája a gyermek volt. Szeretettel vártuk és fogadtuk *Lakatos Csilla* lelkész nő vezető miskolci közösséget, és *Szász Adrienne* pestszentlőrinci gyülekezetének tagjait.

Az előzetes programnak megfelelően 11 órától Szász Adrienne szolgálatával gyermek-istentiszteleten vehettünk részt. Délben a már hagyományossá vált, *Dr. Kozák Miklós* hozzáértését dícsérő, finom bográcsgulyás ebédet fogyaszthattuk el, és délután *Kató Árpád* pihentető és lelki ráhangolódást segítő gitármuzsikája után „Párbeszéd a családban” címmel *Szávai Ilonának*, a budapesti Pont Kiadó vezetőjének, a Fordulópont folyóirat főszerkesztőjének előadását hallgathattuk meg.

Nagy izgalommal és érdeklődéssel vártuk, felnőttek és gyermekek is Szász Adrienne szolgálatát. A gyermek-istentisztelet közös imával, énekléssel és a gyerekek aktív részvételével zajlott. „Jól vigyázz kicsi száj, mit beszélsz” – emelhetnénk ki a lényegi mondanivalót. A gyerekek olyan kifejezéseket magyaráztak meg nekünk, előttünk, hogy mit jelent például a vigasztalás, az áldás, a káromkodás, a szófogadás, az engedetlenség. Utána játék következett: ki tudja a leggyorsabban kinyomni a fogkrémet a tubusból – de a játék folytatódott: a következő körben az lett volna a nyertes, aki a leghamarabb vissza tudja kanalazni. A tanulság mindannyiunknak szívhez szóló: vigyázzunk, mit mondunk, mert ha valakit megbántunk, utólag bocsánatot kérhetünk bár, de szavaink lelki nyomait nem tudjuk eltüntetni. Az erről az eseményről készített összefoglaló és a gyerekek véleménye a Kossuth Rádió május 25-i Unitárius félóra című műsorában az Interneten is visszahallgatható.

Mire a templomból kijöttünk, a nap is kisütött, és ragyogó napfényben folytatódtak az

Szász Adrienne gyermek-istentiszteletet tart

események. Valamivel többen voltunk, mint amennyire készültünk, az előkészített 70 darab tányér kevésnek bizonyult. A nagyszerű bográcsgulyás, a sütemények és az üdítők elfogyasztása után, kiscsoportos baráti beszélgetések alakultak ki, a gyerekek a kertben játszadoztak, majd örömmel láttuk, hogy megérkezett a Szávai házaspár.

Szávai Ilona

Újra a templomba mentünk, hogy meghallgassuk Szávai Ilona előadását. Ilona személyes vallomása és küldetése mindenkit megérintett. Ilona a 9. évfolyamába lépett Fordulópont folyóirat főszerkesztője, üzenete pedig – Kodály Zoltán szavaival élve – számunkra ez: „Vegyük komolyan a gyermeket. Minden egyéb ebből következik.” Az előadás végén minden résztvevő ajándékot kapott a Pont Kiadótól: Szávai Géza: *Lánc, lánc, Eszterlánc I.* című könyvét, és a Fordulópont folyóirat egy-egy számát.

Az előadás témájából született ötleteinkről, véleményeinkről kötetlenül beszélgethettünk tovább a kertben, élvezve a ragyogó napsütést és egymás társaságát. Ahogy Adrienne megjegyezte: rohanó világunkban egy ilyen napra készülődve, először talán azt gondoljuk: áldozatot hozunk, időt veszünk el magunktól, amit másra is szánhattunk volna, halasztjuk tennivalóinkat – s csak utólag derül ki, hogy igazából az ilyen együttlétek olyan tartalmasak, hogy valójában hosszú időn keresztül tudunk belőlük lelkileg erőt meríteni.

Rózsa Andrea

2007. június 10-én Debrecenben konfirmációs ünnepre került sor. Egy évi készülés után hitéről bizonyosságot tett: *Palatka Réka, Németh Anna* és húga *Németh Orsolya, Rózsa Fiona* és édesanyja *Rózsa Andrea*, aki *Deseő Emillel* együtt meg is kersztelkedett. Így a debreceni gyülekezet 6 új tagot fogadhatott be, 6 unitáriussal többen állhatjuk körül az úrasztalát. Az ünnep valóban betöltötte hivatását: igazi közösségi élményt nyújtott, megerősített mindannyiunkat hitben és hivatásunkban.

Unitárius hitvallások

Tisztelt Gyülekezet!
Kedves Barátaim!

Rózsa Andrea vagyok, 36 éves, kétgyermekes anyuka. Matematikatanár vagyok és közgazdász. Mint ahogy a generációból olyan sokan, én is hit nélkül nevelkedtem. Bár a nagymamáim révén megismerhettem egyházi szertartásokat, részt vehettem katolikus és református istentiszteleteken, mégis Isten valódi közelségét csak pár éve – most – felnőtt koromban tapasztalhattam meg, élem át.

Az unitárius szellemiséget a házasságkötésem óta ismerem. Bajor János bácsi esketett minket. Első gyermekünket, Fionát is ő kersztelte meg. Második gyermekünket, Simont Miklósi-Vári Katinka kersztelte meg.

Életem legfontosabb eseményei az unitáriusokhoz kötnek. Ezek mellett az örömök mellett azonban szembe kell néznem olyan nehézségekkel is, mint a női lét problémái, párkapcsolati nehézségek, a szüleimhez fűződő viszonyom tisztázása és önmagam megismerése – tulajdonságaim, érzéseim felvállalása.

Az utóbbi években sok időt szántam ezekre a problémákra és az egyensúlykeresés útján nagy-nagy segítségemre voltak Katinka prédikációi, és János bácsi, Katinka személyisége is. Továbbá olyan igaz emberekkel ismerkedhettem meg, köthettem barátságot, és olyan történetekben lehetett részem, ami miatt most szeretnék köszönetet mondani a Jóistennek. Szeretnék hálát adni, amiért Isten lehetőséget adott nekem arra, hogy felismerhessem az Ő jelenlétét magamban, a környezetemben és az összefüggésekben.

Azért szeretnék itt, az unitárius közösségben konfirmálni, mert az unitáriusok többek között a jellem általi üdvözülést vallják. Arra a felelősségre tanít ez engem, hogy a saját életemmel kapott küldetésemet felismerjem és teljesítem. Számomra unitáriusnak lenni azt jelenti, hogy lehetőséget kaptam a Jóistentől szívem nyugalmanak megtalálására és arra, hogy felnőtt létem kötelességeit és a felelősséget ne csak tehernek éljem meg, hanem örömet is tudjam lelteni életem választásaiban és azok következményeiben. Ámen.

Deseő Emil vagyok. 1967-ben születtem Miskolcon. Az eddigiek során a bankszakmában és a média területén dolgoztam. Jelenleg államvizsgára is készülök a Nyíregyházi Főiskolán.

Életem során, mint mindenkit engem is foglalkoztattak azok az alapkérdések, hogy hogyan alakult ki a világ, hogyan teremtődtek a bennünket körülvevő dolgok, milyen összefüggésbe vannak ezek egymással, milyen törvényszerűségek szabályozzák őket, vagy az is, hogy mi az ember feladata a földön?

Mivel semmilyen vallási útmutatás nem alakította életemet, így az egyénileg kialakított lelki utam során leginkább a keleti vallásokhoz vonzódtam. A keleti bölcséletek sok tekintetben a mai napig is fontosak maradtak számomra.

Ezzel együtt azonban nagy problémát jelentett, hogy az a vallási kultúra mégiscsak idegen

számunkra. Mikor hozzájutottam az unitárius vallás lényegét tükröző írásokhoz, rögtön tudtam, végre rátaláltam arra, amit kerestem. Ugyanis az a hit, hogy van egy Isten – és EGY AZ ISTEN, akin keresztül ez az egység vonatkozik mindenre: a világra, az emberre, a törvényre és a közös célra – találkozott azokkal a gondolatokkal, amiket már régen magamban hordoztam.

Ideológiai közelségén kívül az a tény, hogy ez az egyetlen magyar alapítású, Erdélyben született egyház, egyértelművé tette számomra, hogy lelki útkeresésem során a végső állomásra érkeztem. Meggyőződésem az is, hogy Jézus Isten legnagyobb prófétájaként a keresztény vallás megalapítója, az emberiség tanítómestere, aki segít bennünket abban, hogy életünket Istennek tetsző módon élhessük és a szeretet parancsát minden embertársunk felé kiteljesíthessük. Sokat jelentett az is, hogy az unitárius vallás elénk tárja a lekiismeret és a hit szabadságának eszméjét. Ez Istennek olyan adománya, amelyet csak lelkileg szellemileg felnőtt ember érthet meg igazán. Ezért talán nem is bánom, hogy felnőtt koromban ismerkedtem meg az unitárius eszmékkel, hiszen így érett fejjel tudatosan választhattam meg vallásomat.

Ily módon nyertek értelmet előttem Jézus szavai: „Ha valaki én utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye fel az ő keresztjét és kövessen engem.” Úgy érzem, hogy Jézus szavai méltó útravalómmá lehetnek életem megkereszteléssel kezdődő új szakaszára.

A Duna-Tiszaközi szórványegyházközség életéből

A lelkész felkérés alapján felesége, valamint *Léta Sándor*, a Bartók Béla Egyházközség lelkésze, *Szalontainé Kisgyörgy Zsuzsanna* szórványgondnok és *Szalontai Kata* egyetemi hallgató társaságában május 22-én részt vett a MUE Heltai Gáspár könyvesboltjában a most megjelent „A magyarság

eredetének nyelvészeti kérdései” című könyv bemutatóján, ahol ismertette a nagy erdélyi unitárius keletkutató-nyelvész, Bálint Gábor életét és munkásságát. Az előadás előtt készült riport a Magyar Rádió „Szülőföldünk” című műsorában sugározta.

A lelkész a Duna-Tiszaközi szórványegyházközségben május 27-én tartotta meg az úrvacsorával egybekötött pünkösdi istentiszteletet.

Június elsején a lelkész a könyvnapon a Heltai Gáspár Könyvesbolt 80-as pavilonja előtt dedikálta eddig kiadásra került munkáit.

Június 3-án részt vett a Veresegyháza-Margitán felállított Trianon Emlékmű fölvátásán, ahol rövid beszéd után a MUE képviselőjeként az emlékművet megáldotta.

Kelemen Miklós

Füzesgyarmat

és a Gyula és környéke szórványgyülekezet

Gyönyörű volt május hónapja, és benne a leggyönyörűbb napok azok, amikor mindnyájan köszönthettük, ünnepelhettük az Édesanyákat és emlékezhettünk az örökre elmentekre. Összesen öt alkalommal csendültek fel az áhítatos énekek, hangzottak el a szebbnél szebb versek a templomunkban, klubjainkban helyben, Derecskén és Bélmegyeren.

Május 26-án, a Városi Könyvtárban volt ezeknek az alkalmaknak a záróakkordja, amikor szereplő „művészeink” a városi televízió nyilvánossága előtt mintegy 30, anyákról és anyákhoz szóló verset adtak elő, amelyeket saját maguk választottak ki magyar költészetünk kincsestárából. Megható volt!

Május 10-én Domokos László, a Megyegyűlés elnöke fogadta hivatalában, Békéscsabán a megyei egyházi vezetőket, ahol egyházaink munkájáról, fontos tennivalóiról beszélgettünk.

Május 12-én Kiskunmajsán az a megtiszteltetés ért, hogy *Für Lajos, Bíró Zoltán* és *Lezsák Sándor* kezéből átvehettem a „Rendszerváltó Sorsok” című országos pályázatra írt „A megváltás nem megy egyedül” című pályamunkáért megítélt III. díjat. Délután az 56-os hős, *Pongrácz Gergely* által létrehozott múzeum és az emlékkápolna előtt istentiszteletet tartottam a szabadság hőseinek emlékére, *Mécs László, Ratkó József, Horváth Imre* és *Reményik Sándor* verseit is előadva, ami után *Dr. Bábel Balázs* kalocsai érsek tartott szentmisét a két éve elhunyt *Pongrácz Gergely* emlékére. Csodálatos vallásos-nemzeti seregszemlén voltunk.

Május 20-án, vasárnap, kis közösségünk kedves „családi” ünneplése volt, amikor köszöntöttem a gyülekezet nevében *Kovács Bálint*, szeghalmi atyánkfiát, nyugdíjba vonulása alkalmából. Megköszöntük mentős testvérünk-

Pongrácz Gergely kápolnája, Csete György alkotása

nek, hogy éveken át éjjel-nappal, hőségben-fagyban az emberek életéért, egészségéért robotolt, sokszor veszélyeztetve saját életét is. Boldog, tartalmas nyugdíjas éveket kívántunk Neki és Szeretteinek, valamint sok szép, imádságos, áhítatos találkozást, együttléteket kis templomunkban. Isten gazdag áldása legyen életén, munkáján.

Pünkösöd ünnepén Úrvacsora-vétellel egybekötött istentiszteletet tartottunk füzesgyarmati templomunkban (ahol az Úrasztalára *Keblusek Béla* álomszép rózsacsokrot készített – lásd a borítón), a helyi *Borostyánkert Idősek Otthonában* és *Gyulán*, a szórványgyülekezetünk imaházában. Másodnapján a helyi templomban volt ünnepi istentisztelet. Az ünnepen 42 hívünk vett Úrvacsorát.

Az ünnep elmúlása számunkra soha nem jelenti az ún. „uborkaszegzon” elérkezését, beálltát. *Június 2-án* feleségem társaságában ott voltunk *Zebegényben*, a nemzeti zarándoklaton. Kis hazánk ez „erdélyies” táján mindig nagy élmény felmenni a kálváriára és a félbemaradtan is impozáns, ereklyés országzászló-tartó kőoszlopai mellett emlékezni történelmi nagy tragédiánkra, az országcsönkítésre. Az egyházak képviselői között meghallgathattuk *Rázmány Csaba* püspök beszédét. *Bánffy György*, 80 éves nagy művésznünk, édes anyanyelvünk fáradhatatlan apostola most is megrendítően adta elő a Szózatot. *Bözsöny Ferenc*, széphangú műsorvezető aztán mikrofonhoz szólította még *Lányi Zsolt*, székelyudvarhelyi születésű, volt kispap képviselőt, *Patrubány Miklóst*, a Magyarok Világszövetségének elnökét és másokat.

Az emlékezés varázsából még ki sem eshetünk, mert 600 km-es autózás után, másnap a templomunkban emlékeztünk, elmondva itt is, most is, mint mindenhol és mindenkor, hogy

milyen keveseket érdekel felemelő történelmünk e fájó eseménye. Az istentisztelet után elhelyeztük az emlékezés virágait a szoborparkban lévő „Nem! Nem! Soha!” kopjafánknl.

Ugyanaznap délután a dévaványai *Béres János* református lelkész és felesége társaságában (ők is Erdélyből jöttek át) Szarvason vettünk részt egy feledhetetlen megemlékezésen. Imár harmadszorra hívtak e barátságos városkába. Először a Szent Korona, Gábrriel arkangyal által való átadását ábrázoló, *Mihály Gábor*, neves alkotóművész szobrának avatására, amikor többek közt *Orbán Viktor* miniszterelnökkel voltunk együtt a Millennium évében; aztán a kommunizmus áldozatainak emlékére állított kopjafa avatására, ahol *Rácz Sándorral*, az 56-os Nagy-Budapesti Munkástanács börtönbüntetést szenvedett elnökével szolgálhattam (ahova a meghívott egyháziaknak, lelkészeknek egy része nem mert eljönni, mert a Jobbik kezdeményezte!?). Most a Szarvasi Emlékút Közalapítvány hívott meg szolgálni. Megható volt megállni a történelmi Magyarország középpontjában emelt, felújított emlékmű talapzatán. Egy szélmalom formájú építmény belsejében van a történelmi Magyarország rézkarc-térképe. A háború óta be volt zárva, nem szabadott látogatni, leromosodott, csak a rendszerváltoztatás utáni időben kaphatta vissza rendeltetését. Itt mondtam el beszédemet a 46. Zsoltár felolvasása után, két ének („Árva magyarnak születtem”, világi, és az „Örök bíró, irgalmas Isten”, 41-es számú egyházi) közé ékelve, Sík Sándor: Az andocsi Máriához című versével ékesítve. A szervezők már most meghívtak egy Wass Albert-szobor nyárvégi avatásával egybekötött ünnepségre, amelyen természetesen részt kívánok venni lelkészi és versszerető minőségemben egyaránt.

Június 4-én a Budapesti Egyházközségben adminisztrációs vizsgálatot tartott a Főhatóság.

Június 10-én a Püspöki Vizitáció ünnepélyes befejezésén imádkoztam és beszámoltam a vizsgálat eredményéről a Nagy Ignác utcai templomban. Az istentiszteleten *Rázmány Csaba* püspök prédikált. Hosszú-hosszú idő után került sor erre a vizitációra, amely az új egyházvezetés első vizsgálata volt a Magyarországi Unitárius Egyház legnagyobb gyülekezetében.

Június 15-én a bélmegyeri és füzesgyarmati nyugdíjas klubjaink dalárdái, másokkal együtt megmértetésen vettek részt, amely seregszemlén színvonalas műsorokat mutattunk be.

Június 16-án a helyi iskola (ahol hittanos és végzős tanítványaimat köszöntöttem) és a bélmegyeri iskola évzáróján vettem részt (egykori tanítványaim meghívására).

Június 17-én délután 2 órakor volt a hittanos évszáró templomunkban. A gyermek-istentiszteleten *Csordás Gergő*, tavaly konfirmált, most végzős diák „szolgált” *Homoki Vivien* hittanossal. A szeretetvendégség keretében kielemeztük az eltelt évet és az arra érdemes és segítségre, támogatásra szoruló növendékek megkapták jutalmukat az Unitárius Alapítvány pályázatából. A tombolahúzás is jó kedvet teremtett, mint mindig, a hozott enni és innivaló hasonlóképpen.

A következő hetek sok munkát fognak majd hozni. Készülünk a *július 29-i* Alföldi Unitárius Búcsúra, mely mindig nagy kihívást jelent, és mindig sok érdeklődő teszi tiszteletét e napon. Addig a Polgármesteri Hivatal támogatásával újra kijavítjuk a salétromos templomkülsőt és portikust. Egyházi központunk remélt támogatásával lefestetjük a torony rozsdázásnak indult bádogborítását. A búcsún emléktáblát avatunk az egyházközség egykori neves és szeretett „Iréneke Tanítónénije”, *Kincses Lászlóné* emlékére. Már most is és itt is kérjük az egykori tanítványok jelentkezését, egymás értesítését és támogatásukat. Az ünnepen megemlékezünk a magyarság másik nagy zeneszerzőjéről, *Kodály Zoltánról* is, előadva egy párat a népdalgyűjtéséből.

Augusztus 11-én Erdélyben, a Székelyudvarhely melletti Szejkén, az Unitárius Világtalálkozó rendezvényén ebben az évben is részt kívánunk venni. Már megkezdtek a kirándulás szervezését. A Világtalálkozó után mintegy 2000 km-t barangolunk be a lelkiismereti és vallásszabadság földjén, szebbnél szebb helyeket keresve fel, meglátogatva testvérgyülekezetünk híveit is. Várunk minden kedves érdeklődőt élményt adó rendezvényeinkre és a kirándulásunkra is. Adjon az Isten megérdemelt pihenésben gazdag napokat, tartalmasan eltöltött szabadságokat.

Balázsi László

Itt szeretném helyesbíteni az előző számban megjelent tévedésem, tájékoztatlanságomat. Kedvelt író, *Beke György* mindig olyan szenvedéllyel, szeretettel és elragadtatással írt a sepsiszentgyörgyi református Székely Mikó Kollégiumról, hogy eszembe sem jutott, esetleg az a sajátos erdélyi helyzet állhat fent, miszerint egymás neves iskoláiban tanultak különböző felekezetű diákok. A régi Beke-könyvekben nem találtam felekezeti hovatarozásra való utalást, vagy elkerülte figyelmemet. Az új könyveihez, írásaihoz nem mindenikhez jutottam hozzá még.

Köszönöm *Vékás Domokosné* hittestvéremnek, hogy felhívta figyelmemet erre a tévedésre, hogy a megemlékezésemben a híres mikós „Julianus barátot”, diákot katolikus helyett reformátusnak írtam. A Püspöki Vizitációból hazatérve, nekiestem az unitárius vértanú, *Szabédi László* költő (a Bolyai Egye-

tem 1959-es elvétele elleni tiltakozásul többedmagával öngyilkosságot követett el) emlékének ajánlott „Magyar gondok Erdélyben” című művének, mert valami azt súgta, hogy az otthonról (Erdélyből) áthozott Beke-könyvek mellett szerényen megbújó, de sokat sejtető című könyvecskéből mindent megtudhatok. A 111. oldalon aztán ezt olvashattam: „Gy. Szabó Béla, a későbbi művész a húszas évek elején reformátusként a gyulafehérvári katolikus Főgimnázium legjobb tanulója volt. Jómagam katolikus

fiatalemberként eszméltető szellemi otthonomnak éreztem a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégiumot, egy hitvallásos református iskolát, amelynek útravalója máig éltet és minden lépésemet ellenőrzi.”

Azt hiszem, hogy a fenti módon valló „XX. századi Orbán Balázs” segített nekem abban, hogy „tévedjek”, de tudom hogy meg is bocsátotta. Ezt kérem most a hozzátartozóktól is: Mea culpa!

Balázs László

Kocsord

Húsvét és Pünkösöd között Kocsordon sem telt eseménytelenül az idő. Már virágvasárnap előtt befejeztük a káté elsajátítását, és két növendékünk: *Jakab Sándor Krisztián* és *Jakab Szabolcs Ferenc* belevetette magát az ismétlésbe és a konfirmációi szerepek betanulásába.

Ahogy közeledett a konfirmáció május 13-ra kitűzött ideje, úgy növekedett a lelkesedés. *Jakab Sándor Ifj.* és neje *Lutas Enikő*, a két növendék szülei is egyre többet foglalkoztak gyermekeik és az ünnepség előkészítésével. Az édesapa hetente, majd naponta jött kocsijával a lelkész után, jó szóval biztatta fiait, hogy eloszlassa félelmüket és izgulásukat. Az édesanya határozott segítséget nyújtott a tanulásban, meg a külsőségek előkészítésében.

Az utolsó hét minden napja lázas készülődéssel telt. Naponta gyakoroltuk a templomban a konfirmációt. A szülők készülődtek a konfirmáció utáni otthoni ünnepségre is, majd megkérdezték, hogy mit ajándékozhatnak a templomnak. Alulírott lelkész pedig az egyházközség ajándékaról gondoskodott, amivel a növendékek számára örökíti meg az eseményt. Közös erővel rendbe tettük, felvirágoztuk a templomot belül is, kívül is.

A szülők ajándéka két nagyméretű piros selyem damaszt takaró fehér csipkeszegéllyel. Ezeket orgonatakarónak használjuk. A gyülekezet ajándéka egy-egy templomi énekes-könyv evangéliumi idézetekkel, meg egy-egy keretezett konfirmációi emléklap.

Ez utóbbi különös Isten-élménnyel gazdagította a készülődést. Isten akaratából késve jutottunk hozzá a lapokhoz. Feltételezzük, hogy azért, mert Isten a továbbiakban akarta jelét adni szeretetteljes gondviselésének. Kaptunk egy címet, ahol az ajánló közbenjárására három napra vállalták a keretezést, de amikor kíséretét kérhettem volna, az ajánlót nem találtuk a műhelyében. Egyedül vágtam neki előbb minden más (ismertebb) keretezőt megkeresni. Sehol nem vállalták a munkát. Utolsónak hagytam az újat, aki ismeretlen volt számomra. Nem egyből találtam el az utcájába. De láttam egy autót mellett két beszélgető hölgyet, akik út-

baigazítottak. Eközben előkerült az autó gazdája, aki nem más volt, mint a kedves közvetítőm. Úgy hisszük, hogy az ilyen találkozások nem véletlenek.

A munkát vállalták. Csodaszép lapokat luxus kivitelű keretben harmadnapra, ami aztán másnapra készült el. Szaladnom kellett volna megtartani az aznapi próbát, de az új mesterem még mutatni akarta nekem ámulatba ejtő munkáit. Isten szólott belőle? Azzal biztatott, hogy növendékeim várni fognak, és nem fognak rám haragudni a késedelemért. Nem szoktam engedni az ilyen marasztalásnak, de késtem öt percet. Egészen kivételesen a növendékek, akik nagyon pontosak szoktak lenni, most hat percet késtek.

Nem egy eget rengető epizód ez, de éppen jó és jókor volt arra, hogy a növendékek meg tudják érteni, Isten nem csak a Szentírásban jelentette ki magát, hanem életünk minden eseményében is. Istent a saját életünk mindennapi kis csodáiban is látunk kell, mert aki ott nem látja, igen könnyen elveszti hitét, és egyáltalán nem lesz tapasztalata róla. Az pedig pótolhatatlan veszteség.

A konfirmáció vasárnapja maga is delejes erővel volt tele Isten közelségétől. Növendékeink ragyogóan szerepeltek a tudásukkal is és elragadtatottságukkal is. Ritka szép konfirmációval szentelték meg a napot, ejtették áhítatba és ámulatba a gyülekezetet. Kis emberek nagy napjának voltunk a tanúi. Őszinte szívvel tudtunk könyörögni a meghallgatás Urához, hogy nagyot nőjenek a kicsik, szüleiknek, nagyszüleiknek, gyülekezetünknek, Istennek öröme legyen bennük, ők pedig hitükben is boldogok lehessenek. Hogy imádkozni tudjanak szüleikért, akiket Isten ajándékozzon meg annyi erővel, egészséggel, gyarapodással, amennyit küzdeknek gyermekeikért.

A hónapnak volt egy másik nagy eseménye 25-én, amit történelminek nevezhetünk.

Nagytiszteletű Szalay Kont Miklós helybeli református lelkész és *Nt. Gacsályi Dóra* lelkész-nő visszaadta a hiterősítő szolgálatot templomunkban. Az alkalomra meghívtuk mindkét

gyülekezetet, melyek megtöltötték a templomunkat. A pünkösöd előttre időzített igehirdetés a legpünkösdibb ószövetségi történetet, Isten megjelenését vetítette lelki szemeink elé az égő csipkebokorban a 2. Móz 3.1-15-ből.

A kántori szolgálatot *Salacsi Zsófia*, a debreceni református kollégium hallgatója végezte. Mind az igehirdetés, mind az orgonajáték nagy erővel építette a lelkünket. Meggyőződhattunk arról, hogy mérhetetlenül többet épültünk együtt, mint amennyit külön-külön épülhetünk Isten igéjének átélésében.

A közös éneklés érdekében előzetesen összehasonlítottam a református és az unitárius énekeskönyvet. Ezekben 20 azonos dallamú és szövegű zsoltárt találtam, nem beszélve sok másról, melyeknek csak a dallama, vagy csak a szövege azonos. Találtam még három azonos istentiszteleti éneket, úm. Gondviselője jó Atyám vagy, Térj magadhoz drága Sion és Megáll az Istennek igéje. Mindeniket elénekeltük. Nagy napja volt ez Kocsordnak és a gondviselésnek.

Istentisztelet után mi adtuk vissza a megvendéglést, amiben a református kollegáék otthonában korábbi meghívásuk alkalmával részesítettek. Gyülekezetünk nevében is köszönjük a szolgálatot és a megtiszteltetést.

A pünkösdi ünnepen mindhárom istentiszteleti helyünkön kiszolgáltattam az Úrvacsorát. A vásárosnaményi szórványban Balázs Ferenc-megemlékezést tartottak, melynek kezdetén feleségemmel együtt részt vehettem.

A Húsvétot és a Pünkösödöt követő vasárnapi istentisztelet után megtartottuk menetrend szerinti presbiteri gyűléseinket. Ezeknek sok hasznos és építő tárgya mellett a nehezebbek közül egyik sem bizonyult a valóságból merítkezőnek. Hasonló az egy évvel ezelőtti kihelyezett EKT-i gyűlésen is volt templomunkban. A

tárgy súlyossága lehetett vélt is, vagy lehetett akár valós, nem mulaszthatom el határozottan kérni mindenkit, aki valami miatt elragadtatja magát, hogy Isten házáat kímélje meg az indulataitól. Istenfélő ember a legnehezebb helyzetben se feledkezhet meg magáról az Isten házában!

A végére a legnemesebb emberi megnyilvánulások egyikét szántam, a megemlékezést. Június 1-jén, pénteken Székelykeresztúron az Unitárius Gimnázium 1957-ben végzett vendiákjai tartották 50 éves érettségi találkozójukat. Az egykori tanári karból már csak ketten, a 49 érettségizetből pedig csak 27-en voltunk jelen, de egy szívvel és egy lélekkel emlékeztünk az egykori diákévekre és az elveszített tanárookra, diáktársakra. Egy szívvel és lélekkel könyörögünk Istenhez azért a jövődjéért is, amelyre ott készítik fel az utánunk következő nemzedékeket.

A találkozó nem mindennapi tárgya volt *Demeter László* nyíregyházi gyülekezetünk tagjának üzenete, aki 1934-ben érettségizett a Keresztúri Unitárius Gimnáziumban, aki Siménfalva szülötte, és ez idő szerint a legöregebb vendiák. Tiszteletére minden jelenlevőt tokaji borral kínáltam meg az asztalnál. Hallgassa meg a jó Isten rokkantságában is jókedvű osztálytársam kérését, aki mindannyiunknak azt kívánja, hogy érjük meg a Laci bátyánk korát, és a 75 éves találkozókon is mind megjelenhessünk. Lelkészként azt válaszoltam rá, hogy ebben biztosak is kell legyünk, mert véges hazánkon kívül Isten egy örök házáat is tartogat, amelyben még a hiányzókkal is találkozhatunk.

1957. március 15-re emlékezve befejezésül nemzeti imádságainkat énekeltük el, a Magyar és a Székely Himnuszt.

Nyitrai Levente

Pécs Dunántúli Unitárius Egyházközség

Június 2-án gyülekezeti kiránduláson vettünk részt (pécsi, valamint Pécs környékén élő unitáriusok) a Pécs közelében lévő Malomvölgyi tónál. Ottlétünket pincepörkölttel fűszereztük. Ez alkalmat igen sikeresnek mondhatom, a jó idő, a jó hangulat, valamint a népes vendégsereg (összesen 43-an) reményeim szerint jól érezte magát.

Szertartások:

Május 5-én (Pécsen) esketési szertartást végeztem, egyházi áldásban részesítettem *Zemplényi Antalt* (római katolikus) és *Bartha Júliát* (unitárius).

Május 13-án (Székesfehérváron) megkereszteltem *Turóczi Andrást*, *Turóczi György* és *Iffjú Erzsébet* gyermekét.

Május 27-én (Székesfehérváron) megkereszteltem *Daradics-Borsos Zsófiát*, *Daradics-Borsos Attila* és *Daradics-Borsos Rozália* gyermekét.

Június 12-én (Pécsen) temetési szertartáson vettünk részt. Utolsó útjára kísértük *Máthé Magdolnát*, 77 évet élt testvérünket. A gondviselő Isten adjon számára csöndes pihenést az anyaföldben, szeretteinek vigasztalást.

Máté Ernő

Kopjafaavatás Felsőrákoson

Mint ahogy gyökere táplál minden fát, virágot és minden élőlényt, feltöltödni, erőt gyűjteni mindig őseink földjére megyünk. Különösen ha ez az alkalom a Pünkösdhöz, a közösséget összetartó lélek ünnepéhez kötődik.

Így volt ez 2007. június 27-én, Pünkösöd vasárnap is, amikor **Kelemen István** néhai unitárius esperes halálának 50. évfordulója alkalmából kopjafát avattunk Erdővidék kis falujában, Felsőrákoson a templom kertben, a 48 évig a falu közösségét szolgáló lelkész és ott született fiai emlékére.

48 év egy hosszú emberöltő, különösen, ha egy helyen, és méginkább az, ha egy közösség tagja és szellemi, lelki vezetőjeként hittel szolgálja végig az ember.

Kelemen István székely nemesi családban, 1885-ben született Marosszentkirályon. A teológia elvégzése után rövid kolozsvári és csókfalvai szolgálatot követően, 1910-ben választotta lelkészének a felsőrákosi egyházközség. Az első világháború alatt családjával a front elől menekülve 1915–1916-ban Füzesgyarmaton végzett lelkészi szolgálatot, majd visszatért Felsőrákosra, ahol 1957-

ben bekövetkezett haláláig szolgálta az egyházközséget.

Emlékét, lelkészi munkáját, Erdővidék szerete ismert és szeretett emberi alakját a szolgálata alatt felnőtt nemzedék a találkozások alkalmával ma is emlegeti, és tovább adja utódainak

Lőrinczi Domokos, a Bicskén dolgozó székelykeresztúri mester által szépen megfaragott tölgyfa oszlopon látható szimbólumokkal örökítette meg az unitárius családi dinasztiát, az erdélyi kötődést, a szellemi gazdagságot, a három gyermeket és négy unokát, a keresztény szellemiséget, az unitárius címet, az esperes és fiainak nevét.

A kopjafát beton alapon, alsórákosi bazalt talapzatra Kis Csaba, helyi kőműves mester állította fel az esperes 1957-ben felépített emlékműve mellé.

A templomi megemlékezést követően az ünnepi istentiszteleten részt vevő szép számú hívő előtt Kotecz József felsőrákosi lelkész áldotta meg a kopjafát, melyet gyönyörű felsőrákosi népviseletbe öltözött lányok sorfala előtt, nemzeti színű szalaggal díszített fel édesanyám, a 84. születésnapját ünneplő özv. Kelemen

Kelemen István esperes emlékére

*Ötven éve már, hogy nincs közöttünk,
És százhuszonkét éve született
Kelemen István, az örök emlékű
Felsőrákosi tiszteletes.*

*Templomi zengő hangján
Messzire lobogó fáklyaként
Utat mutató egyenes szálfá-
Termettel hirdette egyisten hitét.*

*Mint a havasi gyopárt éltető
Szikrázó fény a havasok felett,
Újjászülető fönix madárként
Vigyázza az unitárius híveket*

*A Rákosi utcán amerre ment
Szeretet övezte lépte nyomát,
Segítón fogta a kinyújtott kezét,
Mert Embert takart a lelkészi palást.*

*Átélt a békét és a háborút,
Védte a templomot és az iskolát,
Az Erdővidéki virágzó falu
Vele élte át legszebbik korszakát*

*Itt nevelte fel mindhárom fiát,
Híveihez mindig hű maradt,
Negyvennyolc évi szolgálatát
Órizza emlékként a kopjafa.*

Felsőrákosi kopjafaavatók a templomkertben

Attiláné, aki 1943-ban óvónőként került a faluba és lett felsőrákosi. Örömteli, hogy vannak még óvodásai a faluban!

A kopjafa avatása alkalmából a család és az utódok nevében e sorok írója köszöntötte a gyülekezetet és a presbitériumot a nagyapáról ez alkalomra írott (itt közölt) versével és a néhai esperes életútjának rövid ismertetésével.

Régi igazság, különösen Erdélyben igaz, hogy jelenünk a múltból ered, a múlt emlékére épül, a jövőnk pedig jelenünkből fakad. A mai és az utánunk jövő generáció számára egy emléknél több kell legyen az érdekes elődök élete, az utódok számára adjon lelki támaszt, és legyen erőt adó iránymutató.

Ha templomba menet, és onnan jövet ránéznék a kopjafára, jusson eszükbe a lelkési palástot viselő ember, és emlékezzenek rá akkor is,

A kopjafa és az emlékmű – Édesanyámmal

ha az élők között már nem lesznek közöttük azok, akik ismerték őt.

Legyen ez a kopjafa a múltban gyökerező és a jövőt építő közösségi unitárius szellem erejének szimbóluma, az egyházközség gondozásában, a falu és a templomkert díszé.

Kelemen Attila

A 78. ünnepi könyvhetet 2007. május 31.–június 4. között rendezték meg Budapesten, az ötödik kerületi Vörösmarty téren. A Heltai Gáspár Unitárius Kiadó és az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem a 80-as pavilonban kapott helyet.

A pavilon előtt könyveiket dedikálták: *Kelemen Miklós* lelkészünk, valamint *Koczor Dóra* és *Katona Csaba*, *Tomcsányiné Szemere Sarolta*, *Szinte Gábor* festőművészünk, *Tanka László* és *Dreiszinger Zsuzsanna*, *Cselenyák Imre*, *Gáspár Ferenc*, *Karner Ottó* és *Obrusánszky Borbála*.

KÖNYVHÉT

Supka Géza és Bálint Gábor

Lapunk mostani számában két nagynevű unitárius elődről emlékezünk meg. Az emlékezés időszerűsége a könyvnappal függ össze.

Az egyik, a könyvnapot kezdeményező Supka Géza, a másik az idei könyvnapon Obrusánszky Borbála történész-orientalista szerkesztésében megjelent, Bálint Gábor tudományos kutatásai eredményét újraértékelő: „A magyarság eredetének nyelvészeti kérdései” című könyv megjelenése.

Supka Géza 1883. április 1-én született Budapesten. A Grázi Egyetemen tanult, majd a Kolozsvári Egyetemen doktorált. 1904-től a Magyar Nemzeti Múzeum régiségtárának volt

Dr. Obrusánszky Borbála

dolgozója. 1916/17-ben a bécsi Egyetem meghívott régész-műtörténész előadójaként Rómában, Lipcsében, Kölnben, Kielben, Berlinben és Stockholmban tartott előadásokat. Az I. világháború előtt az Új Világ című ifjúsági és a Világ című lapnak volt szerkesztője. 1918-ban Prágában volt követ. 1921-ben elvesztette múzeumi állását és az újságírói pályán működött. Mint újságíró, az irodalmi igényű, népszerű, tudományos riportnak volt életrehívója. Előadást tartott a budapesti Dávid Ferenc Egyletben. Írt több könyvet. Tanulmányai jelentek meg az Archeológiai Értesítőben. Tagja volt a Magyar Tudományos Akadémiának. Több évtizedes tudományos munkásságát a Munka Érdemrenddel ismerték el.

Supka Géza a magyar irodalomba – munkáin túl – a „Könyvnap” kezdeményezőjeként írta be nevét.

Az idei könyvnapon jelent meg az unitárius Bálint Gábor nyelvész, egyetemi tanár tudományos munkásságát ismertető „A magyarság eredetének nyelvészeti kérdései” című könyv, amely újra fölfedezi és méltányolja a hosszú időn keresztül – méltatlanul – agyonhallgatott tudóst.

Mivel tudományos munkásságát híven tükrözi az említett, most megjelent könyv – itt csak életének néhány kevésbé ismert mozzanatával kívánok foglalkozni.

Bálint Gábor a Háromszék vármegyei (régén az Orbai-székhez tartozott) Szentkatolnán született, 1844. március 13-án, római katolikus, kisbirtokos-határőr családban. Elemi iskolai tanulmányait 1856-ban a kézdivásárhelyi katonai iskolában, majd a csiksomlyói ferencrendi barátok iskolájában végezte. Gimnáziumi tanulmányait Csiksomlyón, Marosvásárhelyen, Székelyudvarhelyen és Nagyváradon végezte. Ezen tanulmányai alatt elsajátította a francia, olasz, angol, arab, török, perzsa és görög nyelvet. E nyelvek ismeretében Bécsben, a konzulokat képző, császári Keleti Akadémián szeretett

Dr. Obrusánszky Borbála

volna továbbtanulni, de ezt a család anyagi körülményei nem tették lehetővé. Ezért előbb a bécsi, majd a pesti egyetem jogi karán folytatta tanulmányait.

Pesti joghallgató korában nem rokonszenvezve egyháza külsőségeivel – főleg a pápai csalhatatlanságról szóló tanítással, a dogma és köztötségektől mentes Unitárius Egyház híveihez csatlakozott. Vallásos nézete – György Lajos, a kolozsvári egyetem tanára szerint – magába foglalta a kereszténység tanait, a buddhizmust, a brahmanizmust és az okkultizmust is.

Jogász korában ismerkedett meg a keleti újjáról akkor hazaérkező Vámbéry Armin orientalista-turkológus utazóval és Fogarasi János nyelvessel, aki 100 aranyat ajánlott föl a mongol-mandzsú nyelvek helyszíni tanulmányozására.

Az Akadémia Bálint Gábort küldte Oroszországba a mongolok, a tatárok és a kínaiak nyelvének tanulmányozására. Ugyanis az Akadémia akkori nézete szerint még e népek, nyelvük rokonságánál fogva, fényt deríthetnek a magyarok és a keleti népek rokonságára.

Bálint Gábor az altájiság három ágának helyszínen való tanulmányozására 1871. június 1-én indult. Célja az volt, hogy az összehasonlító nyelvészet számára népnyelvi anyagot gyűjtsön. Megfordult Kazánban és Szentpéterváron, ahol a tatárok nyelvét, majd a Kis-Mongólia középpontjában levő Asztrakhánban, ahol a nyugati mongolok és a kalmükök nyelvét tanulmányozta. Innét ismét Szentpétervárra ment azzal a céllal, hogy adatot gyűjtsön a magyar-mongol-hun kapcsolatokról. Szentpétervárról 1873. február 21-én indult Mongóliába, a mandzsú nyelv tanulmányozására.

Bálint Gábor háromévi távollét után, 1874. február közepén ért haza. Gyűjteményét bemutatta az Akadémiának, melynek feldolgozásához, mint a pesti Egyetem magántanára foghott hozzá.

Dr. Karner Ottó

1877-ben Bálint Gábor részt vett Széchenyi Béla, majd 1895-ben gr. Zichy Jenő keleti expedíciójában.

Bálint Gábor egyetemi állását a kultuszminisztérium 1877 után megszüntette, így Bálint állás nélkül maradt. Ennek oka az volt, hogy Bálint Gábor nem ismerte el az Észak felé is terjeszkedő Habsburg politika finn-ugor rokonságot meghirdető elméletét. Ma már tudott, hogy ezen rokonsági elmélet alapjait egy érzésre építette föl egy Sajnovics János nevű csillagászzal is foglalkozó nyelvész. Sajnovics 1769-ben a Vénus bolygónak a nap előtti elvonulását figyelve, egy norvégiai, Vardö szigetén élő halással elmondatta a „Miatyánk” kezdetű imát. Ennek hallatán Sajnovicsnak az volt az érzése, hogy az magyar nyelven hangzott el. Ezen érzés hatása alatt írt egy latin nyelvű munkát, amelyben azt bizonyította, hogy a magyarok és a lapok nyelve azonos. Ezen munkára épült föl a finnugor rokonság elmélete is, amellyel Bálint Gábor nem értett egyet. Mivel az Akadémia nyelvészeti és a kultuszminisztérium a finnugor rokonság elméletét támogatta, Bálint Gábor-nak el kellett tűnnie a tudományos életből.

Bálint Gábor megjelentetett a Pesti Naplóban egy – az Akadémiát és a kultuszminisztériumot elmarasztaló – országos botrányt keltő cikket és eltávozott az országból. Megfordult Spanyolországban, Libanonban, Damaszkuszban, Bagdadban és Athénban, ahol nyelvismere te biztosította a megélhetés lehetőségét.

Bálint Gábort aztán a 1890-es évek elején az unitárius történész Jakab Elek és a székely vármegyék közbenjárására a kolozsvári egyetemen felállított ural-altáji tanszéken nyilvános rendkívüli tanári álláshoz jutott és a „kincses város”-ban telepedett le. Itteni éveit a keleti népekkel való rokonság hangoztatására és a finnugor elmélet cáfolására szentelte. Némi elismerésben akkor részesült, amikor a kolozsvári

Kelemen Miklós

Egyetem képviselőjében a római és a hamburgi orientalista kongresszuson előadásokat tarthattott.

Bálint Gábor Kolozsváron lakott, de életét Temesváron fejezte be. Azonban Kézdivásárhelyen helyezték örök nyugovóra a költő-pap, Szabolcska Mihály közreműködésével.

Bár Bálint Gábor keleti útján szerzett ismereteit több könyvben is feldolgozta, munkássága nem részesült kellő elismerésben. Tudományos munkássága és eredményei újrafelfedezésére és méltó elismerésére csak 2006. december 8-án került sor, mikor a Szent László Akadémia és a Körösi Csoma Sándor Magyar Egyetem – a Szentkatolnai Bálint Gábor Konferencián – neves hazai és külföldi szakemberek közbenjárásával újraértékelte a nagy kelet-kutató, valamint az első nemzetközi hírű mongolista szakember tudományos eredményeit.

Az idei könyvnapon e konferencia anyaga jelent meg könyvalakban „A Magyarság eredetének nyelvészeti kérdései” címen.

A Bálint Gábor-konferencia megrendezése, a konferencián elhangzott előadások könyv formába való szerkesztése, és a könyvbemutató Dr. Obrusánszky Borbála történész-orientalista nevéhez és munkásságához fűződik.

A könyv bemutatására május 22-én került sor a MUE Heltai Gáspár Könyvesboltjában. A bemutatón a keleti nyelvészettel foglalkozó tudósok körében képviseltette magát a Mongol Tudományos Akadémia Régészeti Intézete és a Mongol Kulturális Minisztérium. A könyv bemutatását e sorok írója végezte.

Amikor örömmel számolunk be két unitárius elődünkről, szeretnénk, ha minél többen éreznék, amit Jézus mondott: „az én igám gyönyörűsége, és az én terhem könnyű” (Máté 11,30).

Kelemen Miklós

Ifjúsági oldal

Unitáriusok Csíksomlyón

A Magyarországi Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet tagjaiként négyen (*Kozma Hanna, Kozma Eszter, Kormos Piroska* és jómagam) úgy döntöttünk, részt veszünk a Csíksomlyói búcsún. Május 24-én, egy szép csütörtöki munkanap reggelén indultunk kocsival a fővárosból. Jó érzés volt itt hagyni a zsúfolt, metróépítésektől megbénított fővárost, no meg a mindennapi verklit, és gondolatban már ott járnai a Hargitán. Utunk jókedvben telt, hála az EU bővítésnek, a hártárt is meglepően gyorsan átszeltük. Első éjszakai szállásunk Rugonfalván volt lefoglalva, ami már Székelyudvarhely környékén található, így odafele – a kényszerű technikai szüneteket leszámítva – nem álltunk meg sehol sem nézelődni. Este értünk a szálláshelyre. A horizonton, a hargitai hegyek felől olyan villámparádében volt részünk, hogy csuda. Néhány másodpercenként csapkodtak a villámok, néha olyan hosszan, hogy az már-már ijesztő volt.

A rugonfalvi szálláson alig hittünk a szemünknek: egy teljes házat megkaptunk, rengeteg szobával, nappalival, konyhával, két fürdővel. Kérdezősködésre kiderült, hogy a szállásadó család épp akkor készült el a vendégház kialakításával, és mi vagyunk az elsők, akik felavatják azt. Reggel még jobban elcsodálkoztunk a házat körülvevő, gyönyörű kerten.

A vendégkönyv felavatását követően továbbálltunk. A pénteki napra lazább programunk volt, ráérősen nézelődhettünk Székelyudvarhelyen. Benéztünk a Benedek Elek Tanítóképzőbe, ahol annak idején a Kozma lányok édesanyja tanult. Megnéztük a temető melletti szép katolikus templomot, valamint a Városháza tér alsó felében néhány éve állított mellszobor-csoportot. Itt található a magyarok nagyjai, többek között Csaba királyfi, II. Rákóczi Ferenc, Tamási Áron valamint Wass Albert.

Utóbbi mellszobra – a máig érvényben lévő romániai halálos ítélet okán – névtelen, felirata így szól: „Vándor székely hazatalál”. Kívülről megnéztük az udvarhelyi unitárius templomot is. Fényképezkedések után utunkat Csíkszereda felé vettük. Igen szép helyeket érintve, többször megállva, nézelődve jutottunk el Szeredába. Elhelyezkedtünk a Márton Áron Katolikus Gimnáziumban, majd sétáltunk egyet a belvárosban. Ahogy az ilyenkor, a búcsú előestéjén lenni szokott, a sörözők tele voltak látogatókkal.

A szombati búcsú nagy élmény volt mindannyiunknak. Az unitárius lányoknak szokatlan és érdekes volt a katolikus liturgia, amitől már jómagam is elszoktam. A tömegben álló papok gyóntatási protokollja szintén érdekes, számunkra meglehetősen elgondolkodtató volt. Mindenesetre a „szentbeszéd” szép volt, mindenki épülésére szolgálhatott. A pap elsősorban az anyaságról, a gyermekvállalásról, az élet szentségéről beszélt. A mise végén a sok százezer ember megfogta egymás kezét, úgy imádkozta a miatyánkot. Ezután következett a magyar nemzeti, a pápai és a székely himnusz.

Másnap dél felé vettük utunkat, megnéztünk egy borvízmúzeumot, Tusnádfürdőt, a Szent-Anna tavat, kirándultunk a Torjai bűdösbarlanghoz, majd délután megérkeztünk Sepsiszentgyörgyre. Itt a Kozma lányok biztosítottak szállást. Hétfőn Marosvásárhely felé indultunk haza. Kolozsvár belvárosában megálltunk egy kis sétára, nézelődésre. Jó érzés volt a főtér templomában magyar énekeket hallani, valamint az oldalkápolnában látni a sok magyar koszorút, nemzeti színű szalagot. Innen már egyenest hazafelé jöttünk, az úton pedig végig énekeltünk, ami így szinte észrevétlenül gyorsan el is telt.

Kálmán Gergely

Trianoni megemlékezés

**Zebe-
gény**

**2007.
június 2.**

Az ünnepi eseményről
készült videofelvétel
megtekinthető:
[http://www.arpadhir.hu/
archive_studio/live_studio_
20070603_10_001.wmv](http://www.arpadhir.hu/archive_studio/live_studio_20070603_10_001.wmv)

Képek a felújított debreceni templomról és lakásról